

İSVİÇRE FEDERAL MAHKEMESİ'NİN 11 ŞUBAT 2015 TARİHLİ VE 4A_496/2014 SAYILI KARARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER: *DOĞRUDAN TEMSİL Mİ, DOLAYLI TEMSİL Mİ?*^(*)

Doç. Dr. K. Berk KAPANCI^(**)

Öz: İsviçre Federal Mahkemesi'nin 11 Şubat 2015 tarihli ve 4A_496/2014 sayılı kararı, belirli bir somut olayın koşulları çerçevesinde doğrudan temsil ve dolaylı temsil kavramları üzerine yoğunlaşmaktadır. Federal Mahkeme'nin bu karar vesilesiyle ele aldığı hususlar, uygulamada kolaylıkla birbirine karıştırılabilecek, buna karşılık da birbirinden ciddi şekilde ayrılan sonuçları olan bu iki kurumun ilişkilerinin ve farklılıklarının bir kez daha netlikle ortaya koyulmasında önem taşımaktadır. Öyle ki, bir yanda, doğrudan temsille işlem yapıldığında, yapılan işlemin hüküm ve sonuçları -temsilci bu ilişkiye bir an için olsun taraf olmaksızın- doğrudan doğruya temsil olunan üzerinde doğarken; diğer yanda, dolaylı temsilde durum oldukça farklıdır, bu kez işlem tarafı dolaylı temsilci olur, sonrasında ise onun ilgili işlem çerçevesinde elde ettiklerini dolaylı temsil olunana (aralarındaki iç ilişki çerçevesinde) ikinci bir turda yapacağı ayrı işlemlerle aktarması gerekir. İşbu çalışmamızın amacı, ilgili karar ışığında doğrudan temsil ve dolaylı temsil kavramlarının birbirlerinden ayırt edilmesinde temel olarak dikkat edilecek hususların irdelenmesi ve yine bu kavramların (tüzel kişi) organ(ı) kavramından farklarının tespit edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Temsil, Temsil Yetkisi, İlgili İçin İşlem, Dolaylı Temsil, Tüzel Kişinin Yetkili Organı.

^(*) Makale Gönderim Tarihi: 30.09.2021 - Makale Kabul Tarihi: 21.10.2021.

^(**) MEF Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Medeni Hukuk Anabilim Dalı, Öğretim Üyesi (ORCID no: 0000-0002-6540-5872; berk.kapanci@mef.edu.tr).

THOUGHTS ON A SWISS FEDERAL COURT'S AWARD (TF 4A_496/2014, 11.02.2015): *DIRECT OR INDIRECT AGENCY?*

Abstract: Swiss Federal Court's award dated 11.02.2015 and numbered 4A_496/2014, is mainly focusing on the concepts of direct and indirect agency, in the context of a concrete legal dispute. The related explanations provided and analysis made by the Federal Court contribute important remarks upon the differences of these separate concepts which may be easily confused with each other in the legal practice. When there is a legal transaction established by a direct agent on behalf of another person (which is the principal), legal consequences of this transaction arise directly on this person (the principal). On the other hand, the legal situation is entirely different in a legal transaction executed through indirect agency: There, the indirect agent directly becomes the very party of the transaction, however later, she/he should assign the related rights and duties to the principal in accordance with their own internal relation. The aim of this article is then to determine the main points to be considered distinguishing the concepts of direct and indirect agency, along with their differences from the concept of organ (of a legal person) in the very light of the above-mentioned Federal Court's award which has been taken as a starting point.

Keywords: Direct Agency, Authority to Act on Behalf of Another, Transaction for the Relevant Person, Indirect Agency, Competent Body of a Legal Person.

GİRİŞ

İsviçre Federal Mahkemesi'nin 11 Şubat 2015 tarihli ve 4A_496/2014 sayılı kararı¹, uyuşmazlık konusunun içinden doğduğu belirli bir somut olayın koşulları çerçevesinde doğrudan temsil ve dolaylı temsil kavramları üzerine yoğunlaşmaktadır. Gerçekten Federal Mahkeme'nin bu karar vesilesiyle ele aldığı hususlar, birbirinden ciddi şekilde ayrılan sonuçları olan bu iki kurumun ilişkilerinin ve farklılıklarının bir kez daha tespit edilmesinde ve ortaya koyulmasında önem taşımaktadır. Öyle ki somut olayın özellikleri,

¹ Kararın tam metni için bkz. https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/aza/http/index.php?highlight_docid=aza%3A%2F11-02-2015-4A_496-2014&lang=de&type=show_document&zoom=YES& [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021]. Kararın önemli noktalarına temas eden Fransızca bir özeti için ayrıca bkz. HIRSCH Célian, "Une représentation directe ou indirecte?", www.lawinside.ch/21/, [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021]. Son olarak kararın Türkçe olarak kısa bir özeti için de yine bkz. KARA Doğan / DEVELİOĞLU H. Murat, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ile İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Oniki Levha, İstanbul, 2020, s. 352-354.

farklı derecelerdeki mahkemelerin birbirinden ayrılan değerlendirmelerde bulunması akabinde konunun Federal Mahkeme'nin önüne gelmesini gerektirmiş, Mahkeme de konu özelinde duyarlı bir inceleme ve ayırım yaparak çeşitli sonuçlara ulaşmıştır. İlgili uğurda Mahkeme tarafından yürütülen yorum faaliyetinde temas edilen noktalar ve gözetilen incelikler de ayrıca takdire şayandır.

Dolayısıyla anılanlar çerçevesinde ilgili kararın özel olarak inceleme merceği altına yatırılmasının ve varılan sonuçların özel olarak ve derinlemesine değerlendirilmesinin Türk Hukuku bakımından da anlamlı olduğunu düşünüyoruz.

Bu çerçevede aşağıda öncelikle karara konu olan olaya (I) yer verilecek, akabinde farklı derecelerdeki mahkemelerin -özellikle ve ayrıntılarıyla Federal Mahkeme'nin- konuyla ilgili yaklaşımları (II) detaylı şekilde ele alındıktan sonra karar bağlamında doğrudan ve dolaylı temsil kurumlarına -aynı zamanda kısmen de tüzel kişi organ faaliyetine ve bu faaliyetin sözü geçen iki kurumla ilişkisine- ilişkin çeşitli hukuki değerlendirmelerde (III) bulunulacaktır.

I. KARARA KONU OLAN OLAYIN ÖZETİ

B Şirketi'nde (B Sàrl [*Société à responsabilité limitée*]) yönetici ortak olarak görev yapmakta olan C, bu şirketin yetkili organı olarak X şehrinde "B Mücevherat" işletme unvanı altında bir kuyumcu (mücevherat) dükkânı işletmektedir. A ise, değerli taşların ticaretiyle aktif olarak uğraşan, sosyal çevresi geniş ve güvenilen bir kimsedir.

A, 8 Nisan 2004 tarihinde iki adet yüzük ve 7,62 karatlık bir adet oval şekilli elması teslim etmek üzere C'ye getirir. C, A'nın antetiyle (üst yazısıyla) hazırlanmış iki farklı teslim belgesini imzalar: İlk belge, yüzüklerle ilgilidir, belgede yüzük bedellerinin 4.500 ve 6.800 İsviçre Frangı tutarlarında olduğu belirtilmektedir. Elmasa ilişkin olan ikinci belge ise, elmasın değerinin 50.000 Amerikan Doları tutarında olduğuna işaret etmektedir.

30 Nisan 2005 tarihinde, B Şirketi A'ya yüzüklerden biri için 6.800 İsviçre Frangı tutarında bir ödemede bulunur. Bunun üzerine de ilgili teslim belgesinin üzerine "satıldı" kaydı düşülür.

Yaklaşık iki yıl sonra, Şubat 2007'de, C vefat eder. A da B Şirketi'nden diğer yüzük ve elmasın kendisine iadesini veya bunlara ilişkin bir ödemede

bulunulmasını talep eder. Şirket, diğer yüzük için 4.500 İsviçre Frangı tutarında bir ödemede bulunur. Diğer taraftan, B Şirketi'nin kayıtları incelendiğinde A'nın talebi dahilinde sözü geçen elmasın izine rastlanmamıştır. Bir başka ifadeyle elmas kayıptır.

14 Aralık 2007 tarihine gelindiğinde ise A, B Şirketi'ne, 26 Aralık 2007 tarihine kadar elmasın kendisine iadesini yahut da halihazırdaki değerine karşılık gelen 120.000 Amerikan Dolarının ödemesinin yapılmasını ihtar eder².

II. İLK DERECE, İKİNCİ DERECE (*KANTON MAHKEMESİ*) VE ÜST DERECE (*FEDERAL MAHKEME*) MAHKEMELERİNİN KARARLARINA BAKIŞ

1. İlk Derece Mahkemesinin Kararındaki Yaklaşım

A, 31 Ağustos 2010 tarihinde ilk derece mahkemesi konumundaki *Sierre Bölge Mahkemesi (Tribunal du district de Sierre)* önünde B Şirketi'ne karşı dava açar. İlgili bağlamda davacı A, son tahlilde, 50.500 Amerikan Dolarının ve 15 Temmuz 2008'den itibaren işleyecek %5 oranında faizin ödemesinin kendisine yapılmasını talep eder³.

Mahkemece taraf olarak diyecekleri sorulduğunda ise, davacı A izleyen beyanlarda bulunur: Davaya vücut veren olayların gerçekleştiği tarihlerde davacı B Şirketi'nin yetkili organı C, İtalyan bir müşterisine hazırlayacağı yüzük için bir elmas taş arayışındadır. Davacı A, C'nin isteğine uygun bir taşı bir sağlayıcısından edinir ve yüzüğün ilgili müşteriye satılması akabinde kendisine ödenecek 50.000 Amerikan doları karşılığında C'ye teslim eder. Bu arada C, yüzüğün hazırlanmasının zaman alabileceğini, zira müşterisinin arada sırada (düzensiz olarak) X şehrine geldiğini ifade eder. Davacı A ise, sağlayıcısı taşı kendisinden geri isteyinceye kadar bunun bir problem oluşturmayacağını C'ye aktarır. 50.000 Amerikan Doları tutarındaki meblağ, toplu şekilde elmasın teslim tarihindeki değerine ve davacı A'nın 8.000 Amerikan Doları tutarındaki komisyonculuk ücretine karşılık gelmektedir. Bu arada taraflar belirlenen bedelin satış zamanında tekrar müzakere edileceği ve duruma göre %2 ilâ %10 arasında bir indirimin yapılacağı hususunda da anlaşılır. Davacı A'nın bu süreçteki temel görevi, elmas taşın maliki konumundaki sağlayıcıyı konuyla ilgili olarak bilgi-

² Buraya kadar olan kısım için bkz. *Faits* (Olay) para. A.

³ Bkz. *Faits* (Olay) para. B.a.

lendirmektir. Davacı A ilgili dönemde satışın gerçekleşeceği hususunda kendinden emin görünen C'yle sürekli irtibatını devam ettirir. Nihayetinde ise davacı A, söz konusu elmas için sağlayıcısına *TVA [Taxe sur la valeur ajoutée]* (KDV) hariç 30.000 ilâ 35.000 İsviçre Frangı tutarında bir bedel ödemesinde bulunmak durumunda kalır⁴.

Sierre Bölge Mahkemesi'nin yargılaması neticesinde, 13 Mayıs 2013 tarihinde, davacı A'ya, davalı B Şirketi 45.000 Amerikan Dolarının ve 15 Temmuz 2008'den itibaren işleyecek %5 oranında faizin ödenmesine karar verilir. Bölge mahkemesi hâkimi, 7,62 karatlık oval elmasın davacı A tarafından davalı B Şirketi'ne 8 Nisan 2004 tarihinde teslim edildiğini, akabinde ise davacı A'nın 14 Aralık 2007 tarihinde taraflar arasındaki sözleşmeyi sona erdirmeye iradesini gösterdiğini tespit etmiştir. Söz konusu çerçevede, taraflar arasındaki sözleşmenin türü ne olursa olsun (satış komisyonculuğu (*commission-vente*) veya vekâlet (*mandat*)), davalı B Şirketi'nin satılmamış olan malları davacı A'ya iade etmesi gerekecektir. Buna karşılık, somut olayda böyle bir durumun gerçekleştiği tespit edilememektedir. Dolayısıyla davalı B Şirketi sözleşmeden doğan edim yükümlülüklerini ihlal etmiştir ve sözleşmesel sorumlulukta kusurunun varlığı da karine olarak var kabul edildiğinden, onun bahsi geçen elmasın kaybolmasına bağlı zararları tazmin etmesi gerektiği de şüpheden aridir. Söz konusu elmasın değerinin taraflar arasındaki mutabakat dahilinde 50.000 Amerikan Doları olarak tespit edildiği görülmektedir. Yine taraflar arasındaki ilişkide mevcut bulunan, en fazla %10'a kadar ulaşabilecek indirim uygulaması da gözetilerek B Şirketi'nin A'ya 45.000 Amerikan Doları tutarında ödeme yapmaya mahkûm edilmesi uygun görülmüştür⁵.

2. Kanton Mahkemesi'nin Kararındaki Yaklaşım

Davalı B Şirketi, ilk derece mahkemesinin kararına ikinci derece mahkemesi konumundaki *Valais Kanton Mahkemesi (Tribunal cantonal valaisan) önünde* itiraz eder. Kanton Mahkemesi'nin 2. Özel Hukuk Dairesi'nin (*Cour civile II*) 8 Temmuz 2014 tarihli kararıyla da davacının davasının reddine hükmedilir⁶.

Mahkeme maddi vakıalara ilişkin değerlendirmesinde elmasın 8 Nisan 2004'te davalı B Şirketi'ne teslim edildiği ve daha sonra da ilgili taşın iadesinin

⁴ Bkz. *Faits* (Olay) para. B.a.

⁵ Yine bkz. *Faits* (Olay) para. B.b.

⁶ Bkz. *Faits* (Olay) para. B.c.

sağlanmadığı hususlarını teyit etmiştir. Hukuki açıdan bakıldığında ise, Mahkeme'ye göre, şu değerlendirmeler yapılmalıdır: Taraflar arasındaki satış için bırakma sözleşmesi (*contrat estimatoire*) dahilinde, satış için alan, satış için bırakana, kararlaştırılan zaman diliminin sonunda ya malın kendisini iade etmeli ya da 50.000 Amerikan Doları tutarındaki bedeli ödemelidir. Bununla birlikte maddi açıdan bakıldığında davacının bu davayı açmada sıfat eksikliği bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ne de olsa, davacı A, sağlayıcısının adına ve hesabına hareket etmektedir, hiçbir durumda elmasının mülkiyeti davacı A'ya aktarılmamıştır. Davalı B Şirketi, İtalyan müşterisiyle olan müzakere sürecinin uzun olabileceğine dikkat çekerken, davacı A, bu durumun sağlayıcısının malı geri istemesi haricinde bir sorun oluşturmayacağını iletmiştir. Bunun yanında davacı A, sağlayıcısını söz konusu müzakere süreciyle ilgili olarak düzenli biçimde bilgilendirmiştir. İlgili bağlamda süreç kararlaştırıldığı gibi tamamlandığında, yani 50.000 Amerikan Dolarlık ödeme fiilen yapıldığında, davacı A da, 8.000 Amerikan Doları tutarında bir komisyon alacağı elde edecektir. Bu çerçevede davacı A'nın sağlayıcısı ile arasında bir vekâlet sözleşmesi bulunmaktadır. Pek tabii, davacı A ve sağlayıcı arasındaki bu iç ilişkinin nitelendirilmesi, mevcut sorunun çözümü bakımından bir önem taşımamaktadır. Davacı A, davalı B Şirketi karşısında ise, tüm süreç boyunca sağlayıcısının doğrudan temsilcisi (*représentant direct*) konumundadır. Dolayısıyla davacı A'nın bu davayı açmada hukuki sıfatı bulunmamaktadır. Kanton Mahkemesi'ne göre, tüm bu gerekçeler dahilinde, davacı A'nın açtığı davanın reddi gerekir⁷.

3. Federal Mahkeme'nin Kararındaki Yaklaşım

Davacı A, bu gelişme üzerine, kanun yolu başvurusunda bulunarak davayı üst derece mahkemesi konumundaki **İsviçre Federal Mahkemesi (Tribunal fédéral) önüne** getirmiştir. Son tahlilde davacı A, 45.000 Amerikan Dolarının ve 15 Temmuz 2008'den itibaren işleyecek %5 oranında faizin kendisine ödenmesini talep etmektedir. Davacı A, mahkemeye, hatırlatma amaçlı olarak, sağlayıcısına söz konusu elmas ile ilgili olarak yaptığı 30.128 İsviçre Frangı tutarındaki ödemeyi gösterir iki makbuz belgesini de ayrıca sunmuştur. Bu durum karşısında ise, davalı B Şirketi davanın, Kanton Mahkemesi'nin hükmettiği şekilde, reddini talep etmektedir⁸.

⁷ Yine bkz. *Faits* (Olay) para. B.c.

⁸ Bkz. *Faits* (Olay) para. C.

Federal Mahkeme'nin kendi değerlendirmesinde vardığı sonuçlar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Mahkeme, öncelikle **usul hukukuna ilişkin bazı noktalara** temas etmiştir:

İlk olarak, davacı A'nın sunduğu makbuz belgelerinin delil olarak kabul edilebilirliği ele alınmalıdır: Art.99 al.1 LTF (*Loi sur le tribunal fédéral*, [Federal Mahkeme Hakkında Kanun]), bir önceki derecedeki mahkemenin kararıyla ilgili olabilecek bulunanlar dışında, dava konusu ile alakalı yeni vakıa veya delillerin mahkemeye sunulmasını yasaklamaktadır. Bu bağlamda, dava tarafı kendi ihmali nedeniyle daha önce ileri sürebileceği bir vakıayı yahut sunabileceği delili yargılama sürecine dahil etmemişse, bunun olumsuz sonuçlarına kendisi katlanacaktır, yani bahsi geçen istisnanın onun durumuna uygulanması söz konusu olmaz (Ayrıca bkz. ATF 136 III 123⁹, para. 4.4.3). Somut olayda, kanun yolu başvurusunda bulunan Kanton Mahkemesi kararında, davacı A'nın kendi sağlayıcısına kayıp elmasa ilişkin bir bedel ödemesinde yaptığını ispat edemediği tespitinde bulunulmuştur. Ne var ki davacı A bu konuda, daha önceki bir aşamada delil sunabileceğinden, onun 2008 tarihli makbuzları Federal Mahkeme'nin inceleme aşamasına geldiğinde yargılama sürecine dahil etmesi isteği kabul edilebilir değildir, dolayısıyla söz konusu belgeler delil olarak dikkate alınamaz¹⁰.

Bundan başka, davacı, Kanton Mahkemesi'nin maddi vakıaları, açıkça hatalı şekilde ve Art.8 CC'ye (*Code civil suisse* [İsviçre Medeni Kanunu]), ayrıca bkz. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu¹¹ (TMK) m.6, HMK m.190) ve yine Art.97 al.1 LTF'ye de aykırı olacak şekilde değerlendirdiğini ileri sürmektedir. Dava dosyasında belirtilen maddi vakılardan hareketle davacının elmas sağlayıcısı kişinin doğrudan temsilcisi olarak hareket ettiğine ilişkin bir sonuca ulaşılması mümkün değildir. Kanton Mahkemesi ise bu sonuçlara, yargılama sırasında davacının ifadesi alınırken verdiği açıklamalar üzerinden ulaşmıştır. Davacının iddiasına göre, söz konusu uygulama, ilgili dönemde yürürlükte bulunan yargılama usulü prensipleri çerçevesinde gerekçelendirilebilir değildir ve odağına dava dosyasında sunulan maddi vakıalar yerine taraf beyanlarını oturtması bakımından keyfi ve gelişigüzel bir özellik göstermektedir. Federal Mahkeme, bu iddiayı yerinde bulmamıştır. Eğer

⁹ http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F136-III123%3Ade&lang=de&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

¹⁰ Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 1.

¹¹ Resmî Gazete Tarihi: 08.12.2001, Sayı: 24607.

tarafardan birinin beyanları, karşı tarafın beyanlarını destekler mahiyette ise, yerine göre dava dosyası içeriğine sunulan maddi vakılardan uzaklaşabilecek tespitlerin yapılabilmesi pekâlâ söz konusu olabilir¹².

Mahkeme, **maddi hukuk perspektifinden** ise şu değerlendirmelerle devam etmiştir:

Davacı A, kanun yolu başvurusu dahilinde, Kanton Mahkemesi'nin, kendisini hukuken sağlayıcının doğrudan temsilcisi olarak nitelendirmesinin Art.32-24 CO (*Code des obligations*, [Borçlar Kanunu], ayrıca bkz. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu¹³ (TBK) m.40-42) hükümlerine aykırı olduğunu ileri sürmektedir. Oysa dava dosyasındaki maddi vakılardan ne kendisinin bir başkası adına hareket etme iradesini taşıdığı ne de Art.32 al.2 CO'nun (TBK m.40/f.2) şartlarının yerine geldiği sonuçlarına ulaşamaz. Yine davacı A'nın iddiasına göre, Kanton Mahkemesi, özel olarak davacı A'nın elmasının maliki olmadığı ve satış halinde bir komisyon alacağına hak kazanacağı noktalarından hareket ederek bu değerlendirmeleri yapmış bulunmaktadır, buna karşılık söz konusu noktalar davacı A'nın yaptığı işlemlerde kendi adına hareket etmiş olabileceği düşüncesini de kesinlikle dışlamamaktadır¹⁴.

Federal Mahkeme'ye göre, Kanton Mahkemesi'nin bu konudaki değerlendirmesinin yerindeliğini özel olarak ele almadan evvel, öncelikle doğrudan ve dolaylı temsile ilişkin -hemen aşağıda yer verilecek- genel açıklamalarda bulunulması elzemdir:

- **Doğrudan temsilde (*représentation directe*)**, temsilcinin kurduğu sözleşme ilişkisinin hüküm ve sonuçları etkilerini doğrudan doğruya temsil olunan üzerinde gösterir ve temsilci sözleşme tarafı olmaz (Art.32 al.1 CO / TBK m.40/f.1). Temsilcinin bir başkası adına hareket etme iradesi açık veya örtülü olabilir (Bkz. ATF 126 III 59¹⁵ para. 1b). Bu konuda Art.18 CO (TBK m.19) çerçevesindeki genel yorum kuralları tatbik edilir. Bu arada, bazı durumlarda, temsilcinin her ne kadar bu yönde bir iradesi olmasa da güven ilkesi (*principe de la confiance*) çerçevesinde bir sonuca ulaşılması ve sözleşme tarafının temsil olunan olduğu sonucuna varılması da imkân dahilindedir. Yeter ki temsilcinin dış dünyada

¹² Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 2.1.

¹³ Resmî Gazete Tarih: 04.02.2011, Sayı: 27836.

¹⁴ Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 2.2, 3.1.

¹⁵ http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F126-III-59%3Ade&lang=de&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

sergilediği davranışları karşı tarafın bu yönde bir anlam çıkarmasına yol verebilecek mahiyette olsun (Bkz. ATF 120 II 197¹⁶ para. 2b/aa). Ortada doğrudan temsil ilintisinin bulunduğu sonucuna Art.32 al.2 CO (TBK m.40/f.2) üzerinden de ulaşılabilir. Yani temsilcinin mutlaka bu yönde bir iradesinin bulunması kaydıyla, eğer karşı taraf için temsil olunan veya temsilci ile bir sözleşmesel ilişki kurulması farksızsa, işlem hüküm ve sonuçları temsil olunan üzerinde doğacaktır¹⁷ (Ayrıca bkz. ATF 117 II 387¹⁸ para. 2a).

- **Dolaylı temsilde (*représentation indirecte*) ise**, dolaylı temsilci bu yön-
deki açık bağlanma iradesi dahilinde kendi adına hareket eder. Karşı taraflar kurulan ilişki, dolaylı temsil olunan üzerinde doğrudan herhangi bir hukuki etki meydana getirmez. Onun bu ilişkiden doğan hakları elde etmesi veya borçlarla yükümlenmesi için, sözleşme kurulduktan sonraki bir aşamada yapılacak alacağın temliki ve borcun nakli işlemlerine ihtiyaç duyulur (Yine bkz. Art.32 al.3 CO, TBK m.40/f.3; ATF 100 II 200¹⁹ para. 8a). Temsilcinin işlem yaparken sözleşmenin karşı tarafına, sadece kendi hesabına hareket etmediği (veya başkasının hesabına hareket ettiği) yönünde bir açıklamada bulunduğu olasılıklarda ise, ortada doğrudan temsilin mi yoksa dolaylı temsilin bulunduğu noktasında bir tespitin yapılması zorlaşır²⁰ (Bkz. ATF 126 III 59²¹ para. 1b).

Somut olaya bakıldığında ise, Federal Mahkeme, davacı A'nın doğrudan sağlayıcısı adına hareket etme yönünde açık bir iradesinin bulunduğu çıkarılmasının yapılmasının pek de olası görülmeceğini belirtir. Diğer taraftan davalı B Şirketi'nin aksi yönde bir çıkarımında bulunabilmesine elverişli şartların bulunup bulunmadığı da ayrıca değerlendirilmelidir. Bir başka deyişle,

¹⁶ https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/fr/php/aza/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F120-II-197%3Afr%3Aregeste&lang=fr&type=show_document&zoom=YES& (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

¹⁷ Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 3.2. İşbu kurgu aşağıda dn. 41'de yer verilecek ve ayrıntılarıyla açıklanacak "*ilgili için örtülü işlem*" kurgusudur.

¹⁸ https://www.bger.ch/ext/eurospider/live/de/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F117-II-387%3Ade&lang=de&zoom=&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

¹⁹ http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F100-II-200%3Ade&lang=de&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

²⁰ Yine bkz. *Droit* (Hukuk), para. 3.2.

²¹ http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F126-III-59%3Ade&lang=de&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

eğer davalı B Şirketi'nin davacı A'nın davranışlarından güven ilkesi dahilinde böyle bir anlam (başkası adına hareket ettiği ve doğrudan doğruya sözleşme tarafı olmak istemediği yönünde) çıkarılması olası görülebilirse durum değişecektir. Olayın gelişiminde, davacı A, sağlayıcısının belirli bir süre geçtikten sonra geri isteyebileceği konusunda davalı B Şirketi'ni bilgilendirmiştir. Davacı A, sağlayıcısının elmasın maliki olduğunu ve kendisinin ancak satış gerçekleştiği takdirde belirli bir komisyon alacağına kavuşabileceğini belirtmiştir. Davalı B Şirketi'nin bu bilgilere sahip olduğunun varsayıldığı bir kurguda bile, o buradan hareketle davacı A'nın yalnızca bir başkası hesabına hareket ettiği çıkarımında bulunabilecektir, yoksa bu bilgiler davacı A'nın bir başkasının adına hareket ettiği yönünde bir çıkarımda bulunulmasına sevk eder bir mahiyet taşımamaktadır. Sonuçta bir komisyonculuk sözleşmesiyle (Art.425 et seq. CO, TBK m.532 vd.) başkasının malının satışına aracılık etmek isteyen aracı / komisyoncu, kural olarak satmayı yükümlendiği malın maliki konumunda değildir. Bununla birlikte söz konusu durum, komisyoncunun alışıldık şekilde satış sözleşmesini dolaylı temsilci olarak kendi adına yapmasına herhangi bir engel de yaratmaz. Onun bu uğurda, malın mülkiyetini üçüncü kişi alıcıya devretmek hususunda yetkili olması yeterli gelir. Aynı şeyler, komisyoncunun bir üçüncü kişiyle satış için bırakma sözleşmesi akdettiği kurguda da gündeme gelir: Onun salt malın mülkiyetini devretmek noktasında ilgili yetkiyi haiz olması gerekli ve yeterlidir. Somut olayda da davacı A kendi antetiyle (onun adına) hazırlanmış bir teslim belgesiyle elması satış için davalı B Şirketi'nin, belirli bir ticari dostluk ilişkisi içinde olduğu ve kendisine daha önceden de çeşitli değerli taşları sağladığı (belki farklı sağlayıcılardan) yetkili organına (C'ye) bırakmaktadır. Dolayısıyla Federal Mahkeme, ilgili bulgular üzerinden kurulan sözleşmede bir üçüncü kişi adına hareket edildiği sonucuna ulaşmak kabil olmayacağını değerlendirmektedir. Kaldı ki, yine Mahkeme'nin fikrine göre malının devri bakımından bir aracından yardım alan malikin devir amacını güden sözleşmenin doğrudan tarafı olacağı hususu bir karene olarak benimsenemez. Dolaylı temsille hareket edilen kurgularda, malik (dolaylı temsil olunan) ve aracı arasında bir tür vekâlet sözleşmesinin kurulduğu kabul edileceğinden, onun, vekilin üçüncü kişi nezdindeki alacaklarının müvekkile kanuni devrini öngören Art.401 al.1 CO (TBK m.509/f.1) üzerinden zaten belirli bir koruma elde edeceğine şüphe bulunmamaktadır (Ayrıca bkz. ATF 122 III 361²² para. 3a). Yine şu da belirtilmelidir ki, kanun yoluna başvuru

²² http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F122-III-361%3Ade&lang=de&type=show_document (Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Kanton Mahkemesi kararında ele alınan maddi vakıalar üzerinden, davalı için sözleşme tarafının davacı A veya sağlayıcısı olması arasında bir farkın olmayacağı ve davacı A'nın da sağlayıcısının adına böyle bir sözleşmeyi kurma iradesinin bulunduğu sonuçlarına ulaşılamaz. Yine Kanton Mahkemesi kararına göre, davacı A hiçbir zaman sağlayıcısının işleme dahil olmak istemediğini belirtmemiş, bununla birlikte ondan hiçbir zaman sağlayıcısının ismini açıklaması beklenmemiştir. Dolayısıyla Kanton Mahkemesi'nin tespitine göre, somut olayda sağlayıcının kimliği her zaman bir bilinmez olarak kalmıştır. Tüm bu hususlar birlikte dikkate alındığında, Federal Mahkeme'nin konuyla ilgili değerlendirmesi, somut olayda davacı A'nın doğrudan temsilci olarak nitelendirilemeyeceği yönündedir. Dolayısıyla somut olayda davacı A'nın doğrudan doğruya davalı B Şirketi'yle kurulan sözleşmeye (satış için bırakma) taraf (bu anlamda da sağlayıcının dolaylı temsilcisi) olduğu sonucuna ulaşılmalıdır²³.

Bahsi geçen gerekçeler dairesinde Kanton Mahkemesi kararı, Federal Mahkemece iptal edilmiş ve dava yeniden karara bağlanmak üzere ilk derece mahkemesine geri gönderilmiştir. Eğer gerekli olursa, ilk derece mahkemesi, kararında daha önce belirtilmemiş olan başka unsurların somut olayda bir doğrudan temsil ilintisine yol verebilir veremeyeceğini de tespit edecektir²⁴.

III. DEĞERLENDİRME

Doğrudan ve dolaylı temsil kurumları, doğrudukları hukuki sonuçlar itibariyle, deyim yerinde olursa, birbirlerinden kalın bir çizgiyle ayrılan iki farklı yapı oluşturmaktadır.

Doğrudan temsilde (*représentation directe/ordinaire, direkte/ unmittelbare/echte/offene Stellvertretung, rappresentanza diretta*), doğrudan temsilci, farazi bir an için bile işlem tarafı olmaz, işlemin tüm hüküm sonuçları doğrudan doğruya temsil olunan üzerinde meydana gelir²⁵. Bu durum doğrudan

²³ Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 3.3.

²⁴ Bkz. *Droit* (Hukuk), para. 4 ve 5.

²⁵ CHAPPUIS Christine, "Art. 32-40 CO", *Commentaire Romand, Code des obligations I, Art. 1-529*, Eds. Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing & Lichtenhahn, Genève - Bâle - Munich, 2003, Art. 32 CO, N. 20; ZÄCH Roger / KÜNZLER Adrian, *Art. 32-40 OR, Stellvertretung, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen*, BK - Berner Kommentar, Stämpfli, 2. Aufl., 2014, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 5; ENGEL Pierre, *Traité des obligations en droit suisse Dispositions générales du CO*, 2e édition, Stämpfli, 1997, s. 374; BEGUELIN Edouard, "Contrat: Représentation II - Représen-

temsilciye verilen temsil yetkisinin bir sonucudur²⁶. Temsil yetkisinin verilmesi, temsil olunan ve temsilci arasındaki iç ilişkiden tamamen bağımsız ve soyut özellikte tek taraflı bir hukuki işlemdir²⁷.

Buna karşılık dolaylı temsilde (*représentation indirecte/imparfaite, indirekte/mittelbare/unechte/stille Stellvertretung, rappresentanza indiretta*) kurgu, ciddi şekilde farklılaşır: Dolaylı temsilci, temsil olunan ve işlemin karşı tarafı ile ayrı ayrı ilişkiler içindedir ve onun dışında kalan iki kişinin birbiriyle doğrudan bir bağlantısı bulunmamaktadır²⁸. Diğer bir ifadeyle, dolaylı temsil olunan kurulmak istenen ilişkinin hiçbir zaman tarafı olmaz, taraf olan dolaylı temsilcidir²⁹. Aslında, dolaylı temsil tam ve gerçek anlamıyla temsil kurumunu yansıtmaz, hatta belirli bir dereceye kadar bu isimlendirme yanıltıcı da olabilir³⁰.

tation Autorisée 1”, **FJS N. 283**, Genève, 1942, s. 1-6, s. 1; GEISSBÜHLER Grégoire, **Le droit des obligations Volume 1: partie générale**, Schulthess, 2020, s. 208, 220; HUGUENIN Claire, **Obligationenrecht - Allgemeiner und Besonderer Teil**, Schulthess, 2012, s. 280; AKYOL Şener, **Türk Medeni Hukukunda Temsil**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009, s. 46; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip (Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı), **Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş - Hukukî İşlem - Sözleşme**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş Tamamlanmış 4’üncü Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 620; TEKİNAY Selâhattin Sulhi / AKMAN Sermet / BURCUOĞLU Halûk / ALTOP Atilla, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 167; OĞUZMAN Kemal / ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Gözden Geçirilmiş 17. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019, s. 223; NOMER Halûk Nami, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş 15. Bası, Beta, İstanbul, 2017, s. 134; DEMİR Bahadır, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Doğrudan Temsil Müessesesi”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2015, s. 248-278, s. 251.

²⁶ SCHWARZ Andreas (çev. DAVRAN Bülent), **Borçlar Hukuku Dersleri, I. Cilt**, Kardeşler Basımevi, İstanbul, 1948, s. 384.

²⁷ ANTALYA Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1,1, Temel Kavramlar - Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2019, s. 592; EREN Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 481; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 635; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 174; OĞUZMAN/ÖZ, s. 228; HATEMİ Hüseyin / GÖKYAYLA Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012, s. 101; SCHWARZ (DAVRAN), s. 388.

²⁸ KARASU Bülent, **Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Doğrudan ve Dolaylı Temsil**, Oniki Levha, İstanbul, 2018, s. 122.

²⁹ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 5; ENGEL, s. 374; GEISSBÜHLER, s. 208; HUGUENIN, s. 280; AKYOL, s. 46-47, 57 vd.; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 631; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 167; OĞUZMAN/ÖZ, s. 223; SEROZAN Rona, **Medeni Hukuk - Genel Bölüm / Kişiler Hukuku**, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018, s. 406; DEMİR, s. 251.

³⁰ CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 22; BUCHER Eugen, **Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil (ohne Deliktsrecht)**, 2. Aufl., Schulthess, Zürich, 1988, s. 597; AKYOL, s. 58; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 631.

İki kuruma, kendilerini meydana unsurlar çerçevesinde bakıldığında ortak nokta, her ikisinde de temsilcinin bir başkası (temsil olunan) hesabına hareket etmesidir. Buna karşılık eğer bir olayda, tıpkı yukarıda ele aldığımız karara konu olan somut olayda olduğu gibi, sadece bu bulguya rastlanıyorsa, buradan tek başına hareketle net bir sonuca ulaşılabilmesi kabil değildir. Mutlaka olay içeriğindeki diğer unsurlara da titizlikle bakılmalı ve ona göre bir yargıya varılmalıdır.

*

İncelememiz bağlamında, öncelikle bu iki yapıyı soyut olarak -akabinde de somut olay bağlamında bir değerlendirmede bulunmak üzere- biraz daha yakından ele alalım ve her birinin temel özelliklerine ışık tutalım:

Doğrudan temsilden (TBK m.40-48³¹) söz açılabilmesi, ancak ve ancak, temsilci olarak hareket eden kişi, temsil olunan (bir başkası) adına (*au nom d'autrui, in Namen, a nome/in nome di altrui*) hareket ettiğinde mümkündür^{32,33}. Temsilcinin, açıklama ilkesi (*principe de la publicité, Offenkundig-*

³¹ Yalnız ilgili hüküm setinde TBK m.40/f.3 diğerlerinden ayrı tutulmalıdır, ne de olsa bu sonuncusu, aşağıda bağlı metnin devamında da belirtileceği üzere dolaylı temsille ilgili bulunmaktadır. Bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 5.

³² ENGEL, s. 375; GEISSBÜHLER, s. 208; BEGUELIN, **FJS 283**, s. 5; KOCAYUSUFPAŞA-OĞLU, s. 673-674; İNCEOĞLU M. Murat, **Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil**, Oniki Levha, İstanbul, 2009, s. 49; OĞUZMAN/ÖZ, s. 224; NOMER, s. 134; SCHWARZ (DAVRAN), s. 379-380, 383 vd.

Kimi yazarlar, doğrudan temsil ilintisinin varlığı için, temsilci tarafından sadece bir başkası adına hareket edildiğinin açıklanmasını yeterli görmez, mutlaka başkası hesabına hareket edildiğinin de ortaya konulmuş olmasını ararlar. Yani eğer temsilci, işlemi yaparken başkası adına ve fakat kendi hesabına hareket etmişse, doğrudan temsil sonuçları tatbik edilmez, bu anlamda işlemin sonuçları temsil olunan ve karşı taraf arasında meydana gelmez. İşlem tarafı olacak olan, temsilcinin ta kendisidir. Bkz. bu yönde YAVUZ Cevdet, **Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983, s. 24, dn. 35; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 167 dn. 1. DEMİR (s. 252'de) bu yönde değerlendirilebilecek çeşitli genel açıklamalar vermiş olmakla birlikte, eserinin izleyen kısmındaki (s. 257 vd.'da) diğer açıklamalar dikkate alındığında, yazarın sadece başkası adına hareket edilmesine yönelik temsilci açıklamasını kâfi gördüğü sonucuna da ulaşılabilir.

Yine bu yönde bkz. Yarg. HGK E. 13-482, K. 359, T. 30.03.1979: "(...) Dosyadaki yazılara göre, davalılardan arsa sahibi diğer davalı müteahhit S. ile apartman yapımı için anlaşmış, kendisine üç daire ile dükkân alıkoyarak müteahhide ayrılan diğer daireleri satması amacıyla müteahhidi vekil tayin etmiştir. S. bu son dairelerden birini davacıya satmıştır. Davacı satış parasını ödediği halde ferağın verilmediğini iddia ile ödediği paranın her iki davalıdan alınmasını istemektedir. Mahkeme arsa sahibi H. hakkındaki davanın husumetten reddine, satış parasının müteahhitten alınmasına karar vermiştir. Özel daire satışın vekaleten yapıldığı vekaletin yapılan sözleşme hükümlerinin asıla intikal edeceği gerekçesiyle arsa sahibi M. hakkındaki kararı bozmuş mahkeme direnmiştir. / Her ne kadar satış sözleşmesi müteahhitle da-

keitsprinzip/Grundsatz der Offenheit, principio della pubblicità) olarak kabul edilen temel ilke gereği, dış dünyaya açıklayacağı, bu yönde açık veya örtülü bir iradesinin (TBK m.40/f.2, Art.32 al.2 CO) bulunması lazımdır³⁴. Bazı durumlarda da, böyle bir irade mevcut olmasa da, güven ilkesi ışığında temsilcinin davranışlarından böyle bir iradenin var olduğu düşüncesine ulaşı-

vacı arasında arsa sahibine vekaleten gerçekleşmiş ise de, arsa karşılığı daire yapımına ilişkin sözleşmelerde olayda olduğu gibi genellikle arsa sahibi haklarını güvence altına almak amacıyla müteahhit adına tapuda devir işlemi yaptırmamakta, ancak müteahhide kalan dairelerin tapuda üçüncü kişiler intikalini sağlamak için müteahhide vekalet vermektedir. Bu suretle yapılan intikalde arsa sahibi satıcı olarak görülmekte ise de, müteahhide kalan daireler açısından gerçekte satıcı müteahhittir.” (www.lexpera.com) [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021].

Bu düşünce, öğretilerde KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, (s. 675) ve İNCEOĞLU (s. 49) tarafından haklı olarak eleştirilmiş, böyle bir kabulde bulunulması halinde, üçüncü kişinin hiç tahayyül etmediği bir kimse ile sözleşme ilişkisine girmek zorunda bırakılabileceği, bunun da temsil kurumuna olan güveni ciddi şekilde sarsabileceğinin altı çizilmiştir. Yani temsilcinin salt temsil olunan adına hareket ettiğini açıklaması (pek tabii yetkisinin de bulunması şartıyla) doğrudan temsil sonuçlarının oluşmasını sağlayabilmeli, bunun yanında temsilcinin gerçekte/aslında kendi hesabına hareket etme arzusu içinde olması noktasına özel olarak herhangi bir sonuç (yani ilişkinin üçüncü kişi ve temsilci arasında kurulması) bağlanmamalıdır. Dolayısıyla, işlemin başkası adına ve fakat temsilci hesabına yapılmış olması, münhasıran temsil olunan ve temsilci arasındaki iç ilişkiyi ilgilendirmelidir. Sonuçta üçüncü kişi bakımından da önemli olan işlem muhatabı olarak karşısında kimin bulunacağıdır, bunun ötesinde işlemin ekonomik açıdan kimin yararına ve/veya riskine olacağı onu ilgilendirmemektedir.

Buna karşılık doğrudan temsille ilgili hükümlerden “Temsilin hükmü” kenar başlığını taşıyan TBK m.40/f.1’de, doğrudan temsil tasvir edilirken, maddenin eski hali olan eBK m.32/f.1’den (daha isabetli şekilde sadece “*diğer bir kimse namına*” diye belirtmede bulunulmaktaydı) ve İsviçre mehzından (bkz. Art. 32 CO: “*au nom d’une autre personne*” / “*in dessen namen*” / “*a nome di una terza persona*”) farklı olarak, “*bir başkası adına ve hesabına*” hareket edilmiş olması aranmıştır. Yukarıdaki belirtmelerimiz ve dile getirdiğimiz kaygılar bağlamında, madde “düzeltiyle” okunmalı ve sadece “bir başkası adına” hareket edilmiş olması doğrudan temsil bakımından kâfi görülmelidir.

³³ Bazı durumlarda da bir kişi hem kendi hem de başkası adına da hareket edebilir, böyle durumlarda (örnek olarak adi ortaklıkta, ortaklık namına hareket eden ortaklardan birinin durumu düşünülün) bu kişi hem temsil ettiği bakımından yetkili (doğrudan) temsilci hem de kendisi bakımından sözleşme tarafı sıfatlarını aynı anda -ayrı ayrı- haiz olacaktır. Bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 677.

³⁴ CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 11; ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 28; WATTER Rolf, “Art. 32-40 OR”, **Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR**, 6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2015, Art. 32 OR, N. 16, 17; KLEIN Jean-Philippe, **Stellvertretung, Art. 32 - 40 OR, ZK - Zürcher Kommentar**, 3., völlig neu bearbeitete Aufl., Schulthess, 2020, Art. 32 OR, N. 47; BUCHER, s. 618-619; HUGUENIN, s. 286; TERCIER Pierre / PICHONNAZ Pascal / DEVELİOĞLU H. Murat, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Oniki Levha, İstanbul, 2020, s. 142-143; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 185-186; KARASU, s. 75-76; CİHAN Hulki, **Temsil Yetkisinin Verilmesi ve Kapsamının Belirlenmesi**, Beta, İstanbul, 2011, s. 21; EREN, s. 486; SEROZAN, s. 409; HATEMİ/GÖKYAYLA, s. 102-103; DEMİR, s. 257.

masını haklı görülebilir ve dolayısıyla buna sonuç bağlanır^{35,36}. Başkası adına hareket iradesi en geç işlemin yapıldığı anda karşı tarafa açıklanmış³⁷ olmalıdır^{38,39}.

Belki tam bu noktada özel olarak değerlendirmeyi gerektirecek bir diğer husus, temsilcinin belirli bir kişinin adına hareket ettiğini açıkladığı (veya güven ilkesi çerçevesinde bu sonucun varsayıldığı), buna karşılık bu kişinin kimliğini bildirmediği (şu veya bu sebeple) istisnai kurgularda nasıl düşünülmesi gerekeceğidir. Belirtilmelidir ki, bu konudaki genel kural başkası adına hareket edildiği ifade edilirken temsil olunanın kimliğinin de açıklanmış olmasıdır⁴⁰.

“İlgili için açık işlem” olarak adlandırılan bu türden (yani sadece başkası için hareket edildiğinin belirtildiği ve fakat bu kişinin kimliğinin belirsiz

³⁵ CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 14; GEISSBÜHLER, s. 208; BUCHER, s. 619; ANTALYA, s. 595; OĞUZMAN/ÖZ, s. 225; İNCEOĞLU, s. 48; KARASU, s. 77; NOMER, s. 134; SCHWARZ (DAVRAN), s. 384; DEMİR, s. 257.

³⁶ Pek tabii böyle bir durumda, temsil olunanın bu durumdan etkilenebilmesi için temsilci olarak hareket eden kişiye temsil yetkisi vermiş olması gerekecektir, nitekim bağlı metin dahilinde daha aşağıda da yer verileceği üzere doğrudan temsilin ikinci unsuru, temsilcinin hareket ederken temsil yetkisini haiz olmasıdır, aksi takdirde yetkisiz temsil sonuçlarıyla karşılaşılacaktır. Ayrıca bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 29.

³⁷ Burada üçüncü kişiye (işlemin karşı tarafı) yapılan bildirim (açıklamanın) esas itibarıyla bir “görüş açıklaması” niteliğinde olduğu kabul edilir, niteliklerine uygun düştüğü ölçüde hukuki işlemlere ilişkin irade bozukluğu düzenlemeleri bunlar bakımından da kıyas yoluyla uygulama bulur (Bu konuda ayrıca bkz. ANTALYA, s. 594).

³⁸ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 54; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 673; ESENER Turhan, **Sâlahiyete Müstenit Temsil**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları N. 150, Ajans Türk Matbaası, 1961, s. 100; ANTALYA, s. 595; İNCEOĞLU, s. 52.

Farklı yönde bkz. AKYOL, s. 188-189. Yazara göre, temsilcinin bu açıklamayı daha sonra yapması da kabul edilebilirdir. Yazarın bu düşüncesine katılmıyoruz. Sonuçta üçüncü kişiye (karşı tarafa) işlemin tarafının kim olacağıyla ilgili olarak bilgi verilmesi onun işlemi yapıp yapmayacağı ile ilgili kararını vermesinde etkili olacaktır, bu hususun onun izni olmaksızın muallakta bırakılması yahut kontrolü dışında sonradan değiştirilmesi uygun olmaz. Bkz. benzer yönde İNCEOĞLU, s. 52 dn. 199.

³⁹ İşlemi yapan kişi, temsil olunan adına (yani temsilci olarak) hareket etmek istediği halde, bir şekilde hataen (yanılmak suretiyle) işlemi kendi adına (*Propregeschäft*) kurmuş bulunursa, o, TBK m.30 vd. şartları oluşmuşsa yaptığı işlemi -şartları varsa- hata (yanılma) nedeniyle iptal edebilecektir. Pek tabii böyle bir durumda temsilci olarak hareket etmek isteyen bu kişinin, hata (yanılma) hali kendi riziko alanına dahil bulunduğundan, -kural olarak- karşı tarafın zararını gidermesi de gerekecektir (Bkz. TBK m.35). Bu konuda ayrıca bkz. BEGUELIN Edouard, “Contrat: Représentation III - Représentation Autorisée 2”, **FJS N. 284**, Genève, 1942, s. 1-2, s. 2.

⁴⁰ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 42; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 54; ENGEL, s. 376; İNCEOĞLU, s. 51.

bırakıldığı) -istisnai- kurgulara TBK m.40 (keza Art.32 CO) dahilinde açıkça yer verilmemiştir⁴¹. Sözü geçen kurgularda, temsilci, kimi zaman temsil

⁴¹ İlgili için işlem (*Handeln für denjenigen, den es angeht / Geschäft für den, den es angeht, L'acte pour le compte de celui que cela concerne / Le contrat pour soi ou son nommable / Le contrat pour le compte de qui il appartiendra, agire in nome di chi spetta*), öğretide açık (*offen, exprès/explicite*) ve örtülü (*verdeckt, tacite/implicite*) olmak üzere iki farklı alt türde değerlendirilmektedir. Bu alt türlerden her biri farklı özellikleri haizdir. Doğrudan bu konuyu ele alan önemli bir eser olarak bkz. AKÜNAL Teoman, **Türk-İsviçre Borçlar Kanunu'nda İlgili İçin İşlem Teorisi**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1975, s. 3 vd. Yine özel olarak bu konuyu ele alan bir makale çalışması için bkz. ESENER Turhan, "Borçlar Hukukunda Kime Ait Olacaksa Onun Namına Yapılan Muameleler", **Ahmet Esat Arsebük'ün Aziz Hatrasına Armağan, Güzel İstanbul Matbaası**, Ankara, 1958, s. 619-637, s. 619 vd.

İlgili için açık işlemde, üçüncü kişi işlemi kiminle yaptığının önemli bulunmadığını (kendisi için fark etmediğini) açıkça kabul ederken, örtülü olanda bu sonuca olayı çevreleyen hal ve şartlardan dolayı olarak ulaşılmaktadır (Bu konuda ayrıca bkz. İNCEOĞLU, s. 57).

TBK m.40/f.2'de (Art. 32 al.2 CO) "*ilgili için örtülü işlem*" kavramı da ele alınmaktadır ve buna bağlanacak sonuçlara ilişkin açık bir düzenleme de mevcuttur. İlgili için örtülü işlemde, sadece temsil olunanın kimliğinin bilinmemesinden çok daha öteye geçilmiştir, öyle ki temsilci, temsil yetkisini haiz olduğu halde, i) başkası (temsil olunan) adına hareket ettiğini karşı tarafa hiç açıklamamakta ve ii) onun bu şekilde hareket ettiği hal ve şartlardan da hiçbir suretle anlaşılmamaktadır. Yani o, sadece iç dünyasında kalan bir temsil iradesine sahip olsa da, dışarıdan adeta temsilci gibi görünmektedir. Bununla birlikte iii) işlemin karşı tarafı üçüncü kişi için de, işlemin temsilci veya temsil olunanla kurulması arasında -objektif bir bakış açısından değerlendirme yapıldığında- herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. İşbu durumda, sayılan üç şartın birlikte gerçekleşmiş olması dahilinde, temsil olunan ilişkinin doğrudan kendisiyle kurulmuş olduğunu ileri sürebilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. AKÜNAL, s. 41 vd.; İNCEOĞLU, s. 67 vd.; KARASU, s. 91 vd.; AKYOL, s. 65-66; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 682 vd.; YAVUZ, s. 88 vd.; ANTALYA, s. 597; CİHAN, s. 26 vd.; TERCİER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 144-145; CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 OR, N. 13; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 20; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 101 vd.; ENGEL, s. 377-378; GEISSBÜHLER, s. 208; BUCHER, s. 622; HUGUENIN, s. 287; BEGUELIN, **FJS 284**, s. 1; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 187-189; EREN, s. 487-488; OĞUZMAN/ÖZ, s. 226; SEROZAN, s. 410; NOMER, s. 134; HATEMİ/GÖKYAYLA, s. 103; SCHWARZ (DAVRAN), s. 384; DEMİR, s. 259 vd.

Söz konusu şartların oluşup oluşmadığı ve bu düzenlemenin uygulama alanı bulabilip bulamayacağı her bir somut olay örgüsünde, bu konuda mevcut hayat tecrübelerine dayalı olarak tespit edilmelidir. Misalen bir markette gerçekleştirilen elden satışlarda, satış bedeli peşin ödendiğinden (yine bkz. WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 20; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 113) böyle bir sonuca ulaşılması kabil iken, satış bedeli ödemesinin sonradan banka havalesiyle yapılacağı daha farklı kurgularda durum değişkenlik gösterecektir. Şayet ilgili için örtülü işlem şartlarının varlığı, somut olay özelinde tespit edilemiyorsa, doğrudan temsil hükümleri uygulama alanı bulamaz, olsa olsa -o da şartları varsa- dolaylı temsil çerçevesinde bir değerlendirme yapılması düşünülebilir. Ayrıca bkz. BEGUELIN, **FJS 284**, s. 1-2; GEISSBÜHLER, s. 208; DEMİR, s. 259.

Bu arada ifade edilmelidir ki, borçlandırıcı işlemler alanında ilgili için örtülü işlem olasılığının gündeme gelmesi, dolayısıyla da TBK m.40/f.2 hükmünün bu alanda uygulanması zordur, zira bu türden işlemler yapılırken borç altına giren kişinin kim olduğuna ve ödeme gücüne kayıtsız kalınmaz da tersine özel bir önem verilir. Bu konuda bkz. ENGEL, s. 378-379.

Şu da ayrıca söylenmelidir ki, aynı iddianın (üçüncü kişi açısından işlemin karşı tarafının kim olduğunun farksız olmasına yönelik olan) temsilci tarafından ortaya atılması ise uygun karşılan-

ettiği kişinin kimliğini bilir ama şu ya da bu sebeple açıklamaktan kaçınır (*sübjektif bilinmezlik/belirsizlik*), kimi zamanda temsil olunan kişinin kim

maz, ne de olsa temsilci bu rizikoyu kendisi açıklamada bulunmayarak meydana getirmiştir, onun sonradan kalkıp böyle bir iddiayı dile getirmesi çelişkili bir davranış olarak kabul edilecek ve hakkın kötüye kullanılması (bkz. TMK m.2/f.2, Art. 2 al.2 CO) yasağına takılacaktır. Yine ve ayrıca bkz. ZUFFEREY Mathieu, **La représentation indirecte, Etude d'une institution de droit suisse des obligations**, AISUF - Arbeiten aus dem Juristischen Seminar der Universität Freiburg Schweiz Band/Nr. 382, Schulthess, 2018, s. 180; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 685.

Yine ilgili için örtülü işlem bağlamında (bilhassa işlemin kiminle yapıldığının bir fark yaratmaması unsurunun özel olarak ele alındığı) bir İsviçre Federal Mahkemesi kararı için ayrıca bkz. ATF 117 II 387, özellikle s. 390-391 (http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F117-II-387%3Ade&lang=de&type=show_document) [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021]

Görüldüğü üzere, ilgili için örtülü işlemde, açıklama ilkesiyle vücut bulan kamuya açıklıktan vazgeçilmiştir, ilgili bağlamda üçüncü kişinin menfaatlerinin ihlal edilmediğine özellikle dikkat çekilmelidir, ne de olsa “işlemin kiminle yapıldığının onun için farksız olması” unsuruna tam da bu sebeple yer verilmektedir. Bkz. SEROZAN, s. 410.

Bu arada YAVUZ’a (s. 89) göre, ilgili için örtülü işlem olasılıklarında, sayılan diğer şartların varlığı dahilinde, eğer temsilci en başta doğrudan temsille değil de dolaylı temsille hareket etme iradesini taşıyorsa, o zaman dolaylı temsile ilişkin hükümler uygulanmalıdır. Yani bu noktada belirleyici olan, temsilcinin temsil konusundaki iradesidir. Böyle bir kabul dahilinde, üçüncü kişiyle kurulan ilişkide işlem tarafı ister istemez dolaylı temsilci olarak kalmaya devam edecektir. Dolaylı temsilci, bu ilişki tahtında elde ettiği hakları ve yükümlendiği borçları dolaylı temsil olunana ikinci turda yapacağı işlemlerle aktaracaktır. Bu son aktardığımız yaklaşıma tam olarak katılmıyoruz. Zira düşüncemize göre, belirtilen sonuçların oluşması için sözü geçen durumda, istisnai mahiyetli ilgili için örtülü işlem (TBK m.40/f.2’nin, Art. 32 al.2 CO’nun) yapısının özel olarak uygulanmasına gerek bulunmamaktadır. Sonuçta, bu sonucun bizatihi oluşmasını sağlayan, yani dolaylı temsille hareket edilmesine yol veren, dolaylı temsilci ve dolaylı temsil olunan arasındaki iç ilişkiden doğan yetkilendirmedir. Diğer taraftan temsilci konumundaki kişinin, hangi türde bir temsil iradesini taşıdığını tespit etmek de bünyesinde ciddi anlamda güçlükleri barındıracaktır. Ayrıca şöyle bir husus daha var: Eğer temsilci, iç ilişkideki anlaşma dahilinde doğrudan temsille hareket etmesi gerekirken farklı davranmışsa, esas olarak dolaylı temsil iradesi göstermişse, o zaman işlemin hüküm ve sonuçlarının doğrudan kendi üzerinde doğmasında (yani ilgili için örtülü işlem yapısının doğrudan temsil bağlamında tatbik edilmesinde) yetkilendirmede bulunan kişinin özel bir menfaati bulunur.

Diğer taraftan TBK m.40/f.2’de düzenlemesi bulunan ilgili için örtülü işlem kavramının doğrudan temsilin uygulama alanını dolaylı temsil aleyhine genişletip genişletmediği yönündeki tartışma ve bu konuda ileri sürülen farklı görüşler için ayrıca bkz. ESENER, **Muameleler**, s. 634 vd. İlgili tartışmada bu hükmün doğrudan temsilin uygulama alanını genişletmediği yönünde fikir serdeden ESENER (**Muameleler**, s. 636), son tahlilde doğrudan temsilin uygulama alanının TBK m.40/f.2 eliyle genişletilmediğine, zira bu hükmün her bir somut durumda güven ilkesi çerçevesinde tartılarak uygulanması gerekeceğine işaret eder. Açılacak olursa, yazara göre (ESENER, **Muameleler**, s. 637), bu noktada işlemin diğer tarafının (üçüncü kişinin) bir başkası adına hareket edilmekte olduğu hal ve şartlardan anladığı veya anlamasının gerektiği hallerde, işlemin hüküm ve sonuçları işbu başkası üzerinde doğacak, yani doğrudan temsil hükümleri uygulama alanı bulacaktır. Buna karşılık eğer işlemin diğer tarafı (üçüncü kişi) karşısındakinin başkası hesabına hareket etmekle birlikte kendi adına işlem yaptığı sonucuna ulaşıyorsa da işlemin hüküm ve sonuçları doğrudan doğruya işlemi yapan kişinin üzerinde doğacaktır. İşbu ikinci halde de ortada bir dolaylı temsilin bulunduğunu kabul etmek gerekir.

olacağı işlem yapılırken temsilci tarafından net olarak bilinmez (*objektif bilinmezlik/belirsizlik*)^{42,43}. İkinci olarak bahsi geçen durum, özellikle temsilcinin aynı anda temsil ettiği birden fazla farklı kişi olduğunda yahut da temsilci henüz temsil yetkisini elde etmeden -belirli bir fırsatı kaçırmamak için- harekete geçtiğinde karşımıza çıkmaktadır⁴⁴. Yaygın olarak kabul edilen, şekle tabi işlemler⁴⁵ ve şarta bağlanamayan işlemler dışında, bir noktaya kadar temsil olunan kimliğinin açıklanmamış olmasına göz yumulabileceği, buna hukuken herhangi bir engelin bulunmadığıdır⁴⁶.

Yalnız bu konudaki ağırlıklı düşünceye göre her halükârda temsil olunanın kimliği bakımından sürekli bir belirsizliğin kabul edilemeyeceği kaydedilmelidir. Dolayısıyla tersine (daimî belirsizliğe) imkân veren taraf anlaşmasına meydan verilmemelidir. Bir düşünceye göre bu türden bir anlaşmanın, ahlaka aykırılıktan (TBK m.27, Art.20 CO) kesin hükümsüz olacağı ifade edilmelidir⁴⁷. Bir başka düşünce ise, daha ılımlı olacak şekilde bu konuda sürekli belirsizlik öngören anlaşmanın kabul edilebilir bir sınıra çekil-

⁴² İNCEOĞLU, s. 57; ESENER, **Temsil**, s. 103; ESENER, **Muameleler**, s. 622-624; KARASU, s. 79-80; AKYOL, s. 66; CİHAN, s. 23; YAVUZ, s. 84; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 678-679.

⁴³ İlgili için işlemde içerikte sübjektif bir belirsizlik bulunduğu hallerin nam-ı müstear, dolaylı temsil ve inaçlı işlemde ayırt edilmesi bakımından özellikle bkz. ESENER, **Muameleler**, s. 622-623. Yine ilgili için işlemde içerikte objektif bir belirsizlik bulunan hallerin nam-ı müstear, temsilcinin kendi kendisiyle işlem yapması, belirsiz sayıda kişiye yapılan öneri ve üçüncü kişi yararına sözleşmeden ayırt edilmesi bakımından da bkz. ESENER, **Muameleler**, s. 624-625.

⁴⁴ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 679.

⁴⁵ Bu konuda farklı yönde ayrıca bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, BerKom., Art. 32 OR, N. 125. Yazarlara göre, tarafların şekle tabi olacak şekilde temsil olunanın ileride belirleneceği konusunda anlaşmaları dahilinde, bu türden işlemler dahilinde bile “ilgili için açık işlem” mümkündür.

Yine farklı yönde bkz. YAVUZ, s. 85. Yazar, tapuda yapılacak borçlandırıcı işlemler açısından, en geç tasarruf işlemi anına kadar belirlilik kazanmak kaydıyla, böyle bir imkândan istifade edilebileceğine işaret etmektedir.

⁴⁶ AKÜNAL, s. 11 vd.; İNCEOĞLU, s. 58; AKYOL, s. 66; KARASU, s. 78; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 680; ANTALYA, s. 595, 596; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 41, 56; ENGEL, s. 379-380; BUCHER, s. 620; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 144; CİHAN, s. 23, 24; EREN, s. 486; OĞUZMAN/ÖZ, s. 225; NOMER, s. 135; ESENER, **Muameleler**, s. 625, 627-628; DEMİR, s. 258.

⁴⁷ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 679; ESENER, **Temsil**, s. 109, 112-114; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 60; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 144; İNCEOĞLU, s. 63. Ayrıca bu yönde -eski tarihli- bir İsviçre Federal Mahkemesi Kararı için yine bkz. ATF 60 II 492 vd., özellikle s. 500 (<https://www.servat.unibe.ch/dfr/pdf/c2060492.pdf>) [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021].

CİHAN’a, (s. 25) göre ise, buradaki geçersizlik türü yokluk olarak kabul edilmelidir, zira burada doğrudan kurucu unsurlardan (işlem tarafının belirli ya da belirlenebilir olması) biri eksik bulunmaktadır.

mesi gerekeceğini ileri sürmektedir⁴⁸. Bu düşüncelere karşı ileri sürülen bir başka fikre göre ise, böyle bir sürekli belirsizliğin üçüncü kişinin özel olarak menfaati zedelenmedikçe ve o bu duruma göz yumduğu sürece işlem üzerinde negatif bir etki meydana getirmesine lüzum ve yer bulunmamaktadır. Yani ne de olsa taraflar birbirlerini hiç tanımaksızın dahi, işlem sonuçları pekâlâ ve fevkalade şekilde yerine getirilebilir⁴⁹.

Peki böyle bir yapı dahilinde, eğer belirsizliğin sürekli olamayacağı noktasındaki ağırlıklı yaklaşım kabul edilecek olursa, temsil olunan kimliği ne kadar bir süre için açıklanmayabilir ve bu durum karşısında işlemin olası karşı tarafı pozisyonundaki üçüncü kişi ne yapabilir? Bu konuda öncelikle kurulmak istenen sözleşmeye bakılmalıdır, orada nasıl hareket edileceği ile ilgili olarak özel bir düzenleme bulunabilir⁵⁰. Şayet bir düzenleme varsa bu, doğrudan tatbik edilir: Sürenin geçmesine rağmen temsil olunanın kimliği açıklanmamışsa, temsilci, üçüncü kişi karşısında kıyas yoluyla uygulanacak TBK m.47 (Art.39 CO) gereği tazminat sorumluluğu altına girer. Eğer sözleşmede bu tarz bir düzenlemeye hiç yer verilmemişse, o zaman TBK m.46'dan (Art.38 CO) kıyasen, üçüncü kişi tarafından temsilciye, temsil olunanın kimliğini açıklaması için uygun bir süre tanınması (ve bu süre içinde temsilci tarafından açıklama yapılmasının istenmesi) gerekir^{51,52}. Eğer bu süre içinde temsilci, temsil olunanın kimliğini açıklamazsa sözleşme varlık kazanamaz (karşı taraf konumundaki üçüncü kişi sözleşme ile bağlılıktan kurtulur⁵³) ve temsilcinin üçüncü kişi karşısında, yine kıyasen uygulanacak TBK m.47 (Art.39 CO) gereğince, tazminat yükümlülüğü doğar⁵⁴. Her iki

⁴⁸ Bkz. KARASU, s. 82.

⁴⁹ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 56.

⁵⁰ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU'na (s. 680-681) göre, bu tarz hükümlerin daha temsil olunanın kimliği açıklanmadan önce, temsilci ile üçüncü kişi arasında, doğrudan geçerliliği haiz olduğu kabul edilmelidir.

⁵¹ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 63; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 682; İNCEOĞLU, s. 60; KARASU, s. 80, 83.

⁵² Bu konuda söz konusu olabilecek bir diğer sorun da kimliği ilgili süre zarfında temsilci tarafından açıklanan kişinin (temsil olunan), işlemin karşı tarafı konumundaki üçüncü kişinin tasavvur ve tasarımlarıyla bağdaşmayan bir kişi olmasıdır. Bu durumda nasıl hareket edilebileceği ile ilgili olarak ayrıca bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 61; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 60; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 682; İNCEOĞLU, s. 64-65.

⁵³ ANTALYA, s. 596.

⁵⁴ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 62; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 19; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 60; HUGUENIN, s. 288; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 682; KARASU, s. 83 vd.; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 144.

olasılık dahilinde de geçerli olmak üzere, eğer gerekli süre içinde temsilci tarafından temsil olunanın kimliği açıklanır ve fakat bu kez temsilcinin en başta temsil yetkisi olmadığı anlaşılacak olursa, bu kez adlı adınca bir yetkisiz temsil kurgusuyla karşı karşıya bulunulur ve TBK m.46-47 (Art.38-39 CO) hükümleri doğrudan doğruya uygulanır⁵⁵.

Bu arada yukarıda sözü geçen kurguda ara dönemde (yani temsil olunanın kimliği belirli hale gelinceye kadarki dönem) yapılan işlemin akibetinin ne olacağı tartışmalı olduğu belirtilmelidir. Kimilerine göre, işlemin bizzat varlığı temsil olunan belirli hale gelinceye kadar askıdadır, bu anlamda durum TBK m.46'daki (Art.38 CO) duruma benzetilebilecek olsa da ondan ayrılır⁵⁶, ne de olsa sözü edilen diğer kurguda işlemin varlığı değil sadece hükümleri askıda bulunmaktadır; kimi diğerlerine göre ise işlem kurulmuştur yani varlık kazanmıştır ve fakat sadece hükümlerini doğurması temsil olunanın kimliğini açıklamış olması şartına bağlanmıştır⁵⁷. Bu son düşünceyi savunan yazarlardan bazıları, işlem varlığının askıda olmasını borçlar hukuku sistemimize yabancı bulduklarını ifade etmektedirler⁵⁸. Bize göre, ilgili kurguda, meydana getirdikleri sonuçlar bakımından büyük bir pratik farklılık olmasa da, teorik bir perspektiften ilk düşünce daha isabetli görünmektedir, ne de olsa işlem tarafı olacak temsil olunanın kimliği belirginlik kazanmadan o işlemin varlığından söz etmek daha zordur.

Diğer taraftan şu da ayrıca belirtilmelidir: Doğrudan temsilin isterlerinin salt bunlardan (yani temsilcinin dışarıdan anlaşılabilir, temsil olunan adına ve

Farklı görüşte bkz. İNCEOĞLU, s. 61-62. Yazara göre burada genel bir *culpa in contrahendo* sorumluluğunun bulunduğu söz edilmesi daha doğru olacaktır. Tazminatın kapsamı da temsil olunanın kimliğinin belirlenmesine kadar geçen sürede üçüncü kişinin uğradığı zararlar ile bunun tespiti için yapılan masraflarla sınırlı olmalıdır.

Fikrimize göre, burada diğer yazarların görüşü bağlamında da benzer bir yere çıkılacağı söylenebilir, yani görüşler arasında ciddi bir farklılaşma olduğundan bahis açılmaz, ne de olsa diğer yazarların fikri çerçevesinde kıyas yoluyla tatbik edilecek TBK m.47'de de, temelde bir tür *culpa in contrahendo* bir sorumluluğu öngörülmektedir, yine tazminatın kapsamının da bu somut durumun şartları çerçevesinde belirlenmesi gerekeceği açıktır. Nitekim TBK m.47'yle ilgili olarak ayrıca bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 734.

⁵⁵ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 682.

⁵⁶ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 681; CİHAN, s. 25-26.

⁵⁷ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 60; İNCEOĞLU, s. 59.

⁵⁸ İNCEOĞLU, s. 59.

Bu düşünceyi eleştiren CİHAN'a (s. 26) göre ise, sözü geçen "sisteme yabancılık durumu" tam olarak yerinde bir kaygı olarak değerlendirilemez. Ne de olsa böyle bir sonuç doğrudan kanunda yer almasa da, örneğine hukukumuz dahilinde başka kurgularda rastlanabilecek mahiyettedir.

hesabına hareket etmek yönündeki iradesi) olduğu sanılmasın, temsil ilintisinin sonuç doğurabilmesi pekâlâ geçerli görülebilecek (ve doğrudan temsil olunan tarafından tek taraflı bir hukuki işlemle verilecek) bir temsil yetkisinin varlığını gerektirir⁵⁹. Eğer temsil yetkisi yoksa, bu kez doğrudan temsil, yetkisiz olarak tecelli ettiğinden, yetkisiz temsil kurumunun sonuçlarının tatbik edilmesi gerekecektir (Bkz. TBK m.46-47, Art.38-39 CO). Yetkisiz temsilde kural, yapılan işlemin noksanlık (askıda hükümsüzlükle) malûl olmasıdır. Yani temsil olunan onay verirse işlem baştan itibaren ayağa kalkar ve tüm hüküm ve sonuçlarını temsil olunan üzerinde doğurur; onay vermezse de hükümsüzlük sonucu baştan itibaren etkili olacak şekilde kesinleşir⁶⁰.

Dolaylı temsilden ise, temsilci konumundaki kişi doğrudan kendi adına (ve fakat bir başkası hesabına⁶¹ (*pour le compte d'autrui, für Rechnung eines anderen/Auf fremde Rechnung, per conto altrui*)) hareket ettiğinde veya güven teorisi çerçevesinde üçüncü kişi tarafından böyle bir çıkarımda⁶² bulunulabileceği kurgularda söz açılır⁶³. Bu arada şunu da ifade etmek elzemdir, dolaylı temsilci işlemi yaparken, bir başkası hesabına hareket ettiğini işlemin karşı tarafı konumunda bulunacak üçüncü kişiye bildirmek zorunda değildir, o bu konuda hiçbir şey söylemese de işlem geçerli olarak kurulabilecektir^{64,65}. Bu

⁵⁹ CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 18; ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 2 vd., 29; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 13 vd.; ENGEL, s. 380 vd.; BEGUELIN, **FJS 283**, s. 1; HUGUENIN, s. 284; GEISSBÜHLER, s. 212; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 146; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 172; KARASU, s. 73-74; OĞUZMAN/ÖZ, s. 227; SEROZAN, s. 407; NOMER, s. 134, 136; SCHWARZ (DAVRAN), s. 384; DEMİR, s. 255.

⁶⁰ Ayrıca bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 719 vd.; ENGEL, s. 402 vd.; GEISSBÜHLER, s. 216 vd.; AKYOL, s. 449 vd.; İNCEOĞLU, s. 355 vd.; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 153 vd.; ANTALYA, s. 641 vd.; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 199 vd.; EREN, s. 509; OĞUZMAN/ÖZ, s. 253 vd.; NOMER, s. 147 vd.; HATEMİ/GÖKYAYLA, s. 105-106; SCHWARZ (DAVRAN), s. 384, 394 vd.

⁶¹ Eğer işlemi yapan kişinin böyle bir niyeti yoksa, dolaylı temsilden söz açılmayacaktır. Bkz. YAVUZ, s. 34; EREN, s. 483.

Bu arada bir başkası hesabına işlem yapılması, işlemin nihai ekonomik sonuçlarının bu kişi üzerinde meydana getirilmek istenildiğini gösterir. Bkz. KARASU, s. 121.

⁶² Bu çıkarımın yapılmasında belirleyici olan zaman dilimi, işlemin yapılma anıdır. Bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 170.

⁶³ ZUFFEREY, s. 8; CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 22; ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 167; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 29; ENGEL, s. 407; KARASU, s. 119, 122-123; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 162; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 167; NOMER, s. 135; SCHWARZ (DAVRAN), s. 379.

⁶⁴ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 175; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 630.

Farklı yönde bkz. YAVUZ, s. 87; KARASU, s. 124. Yazarların düşüncesine göre, dolaylı temsilde de, tıpkı hemen yukarıda doğrudan temsilde ilgili için açık işlem altında verdiğimiz açıklamalar bakımından olduğu gibi, dolaylı temsil olunanın kimliğinin uygun bir süre içinde belir-

arada dolaylı temsilcinin bir başkası hesabına hareket etmesinin hukuki dayanağının, onun dolaylı temsil olunan ile arasındaki iç ilişki / temel ilişki (*rapport interne/rapport de base, Innenverhältnis/Grundgeschäft, rapporto interno*) olduğu söylenmelidir⁶⁶. Eğer böyle bir iç ilişki yoksa, dolaylı temsilcinin bir başkası hesabına hareket etmesinin altı boş kalır ve hemen aşağıda açıklan-

lenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bir dengesizlik durumu oluşacaktır. Eğer uygun süre içinde belirlemede bulunulmazsa, işlem dolaylı temsilcinin kendi adına yapılmış sayılacaktır.

Yazarların bu görüşüne izleyen gerekçelerle katılmıyoruz. Bize göre, bir defa dolaylı temsil zaten, çoğu kez dolaylı temsil olunanın kimliğinin gizli tutulmak istenildiği olasılıklarda başvurulmaktadır. Nitekim bu konuda aynı yönde bkz. ZUFFEREY, s. 69 vd.; ENGEL, s. 407, BEGUELIN Edouard, “Contrat: Représentation I - Généralités”, *FJS N. 282*, Genève, 1942, s. 1-4, s. 2. Ayrıca böyle bir unsur (dolaylı temsil olunanın kimliğini açıklama), dolaylı temsil alanına taşınmanın üçüncü kişinin menfaatlerini korumak yönünden özel bir anlamı da bulunmamaktadır. Sonuçta onun hukuki anlamda muhatabı bellidir: Dolaylı temsilci. Dolayısıyla da onun açısından, doğrudan temsilde olduğu üzere, hukuki açıdan güvensizlik yaratacak bir durum söz konusu değildir.

Bununla birlikte eğer, dolaylı temsil olunanın kimliği işlemin karşı tarafı üçüncü kişi bakımından, özellikle bu kişiyle işlem yapılmaması noktasında bir önem taşıyorsa, hemen aşağıdaki (dn. 65'teki) açıklamalarımız -duruma göre- devreye girebilecektir.

⁶⁵ Eğer işlemin karşı tarafı hiçbir suretle dolaylı temsil olunana böyle bir aktarımda bulunulmasını istemiyorsa, belki esaslı bir saik hatasına düştüğünü iddia ederek işlemden sıyrılmaya (ağırlıklı görüşe göre işlemin iptal edilmesi suretiyle) çalışabilir. Bunun için esaslı saik hatasının şartları ispatlanmalıdır. Bu şartlar şöyle sıralanabilir (bkz. TBK m.32): *i- Hataya düşülen hususun sözleşme tarafı için olmazsa olmaz bir nitelik taşıması, ii- iş hayatının görüşleri ve dürüstlük kuralı ekseninde değerlendirme yapıldığında düşülen saik hatasının işlemin iptalini haklı gösterecek bir mahiyette olması, iii- Hataya düşenin ilgili konuya önem verdiği, yani onun bu tasavvuru ile sözleşmenin kurulması arasında bir nedenselliğin bulunduğu karşı tarafça biliniyor ve bilinebiliyor durumda olması*. Hiç şüphesiz hataya düşüp işlemi iptal edenin bu durumun meydana getireceği bazı olumsuz sonuçlara (*culpa in contrahendo* temelli tazminat yükümlülüğü, bkz. TBK m.35) katlanması gerekecektir, zira ilgili durum kendi riziko alanında meydana gelmektedir. Meğerki işlemin diğer tarafı konumundaki dolaylı temsilci bu durumu biliyor veya bilmesi gerekiyor olsun.

Yine eğer dolaylı temsilci sıfatıyla hareket eden kişi, bu durumun (yani karşı tarafın dolaylı temsil olunanı akabinde aktarımda bulunulmasının üçüncü kişi tarafından kesinlikle istenmediği hususunun) farkında olup bir de üçüncü kişiyi yanıltarak (hile kastıyla) hareket etti ve onun bu suretle bir saik hatasına düşmesine sebep olduysa, bu durumda hileden (aldatma) söz açılabilir ve bu durum işlemin iptaline (hem de üçüncü kişinin saik hatasının esaslı olmasına gerek olmaksızın) mesnet oluşturabilir (Bkz. TBK m.36). Bu son durumda, işlemin iptal edilmesi nedeniyle, üçüncü kişinin tazminat sorumluluğu doğmaz, bu kez o dolaylı temsilciden hile nedeniyle tazminat talebinde bulunabilecektir.

Bu arada bazı durumlarda dolaylı temsile başvurulması, bir tür kanuna karşı hile (*in fraudem legis agere*, kanun hükümlerinin (arkasından) dolanılması, bu şekilde bertaraf edilmesi) de teşkil edebilir. Böyle bir durumda, kanuna karşı hilenin ağırlıklı olarak kabul edilen yaptırımı olarak, dolaylı temsile başvurulmak suretiyle dolanılmak istenen hükümlerin sonuçları bizatihi uygulama alanı bulmalıdır. Dolaylı temsile başvurulmasının kanuna karşı hile teşkil ettiği olasılıklar bağlamında ayrıca bkz. YAVUZ, s. 101 vd.

⁶⁶ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 175; ENGEL, s. 408; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 162.

malarımızın devamında yer vereceğimiz, üçüncü kişi ile dolaylı temsilcinin taraf olduğu ilişkide elde edilen hakların ve altına girilen borçların dolaylı temsil olunana devri gereği gündeme gelmez.

Dolaylı temsilde, temsil olunanı doğrudan doğruya işlem tarafı haline getirecek, temsil olunan ve temsilci arasındaki iç ilişkiden bağımsız tek taraflı yetkilendirme mahiyetini taşıyan bir temsil yetkisinin verilmesi söz konusu değildir. Bu yönüyle dolaylı temsilde, ortada gerçek ve teknik anlamıyla bir temsilin olmadığı belirtmesinde bulunulabilir⁶⁷. Ancak şu nokta da gözden kaçırılmamalıdır: Gerçek anlamda bir temsil yetkisi bulunmasa da, dolaylı temsilcinin bu sıfatla hareket etmesine akabinde çeşitli sonuçlar (yani elde edilen hakların ve altına girilen borçların dolaylı temsil olunana devir gereklilikleri, ayrıca bkz. TBK m.40/f.3) bağlanabilmesi için, onun mutlaka dolaylı temsil olunanla aralarındaki iç ilişkide vücut bulan belirli bir “yetkilendirme” dahilinde hareket etmesi gerekir⁶⁸. Ancak bu yetkilendirme, doğrudan temsilde olduğundan farklı olarak, doğrudan doğruya (dolaylı) temsil olunan ve temsilci arasındaki iç ilişkiden vücut bulmakta, hatta onun kendisinden ibaret bulunmaktadır⁶⁹.

Dolaylı temsilde vücuda getirilen işlem, dolaylı temsilci ile üçüncü kişi arasında kurulmaktadır^{70,71}. Yani bu işlemde doğan hak ve borçlar, ilk planda dolaylı temsilciye ait bulunmaktadır⁷². Bununla birlikte o, başkası yani

⁶⁷ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 631; BUCHER, s. 597; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 116; ENGEL, s. 407; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 162.

⁶⁸ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 176.

⁶⁹ KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 631; ZUFFEREY, s. 10; ENGEL, s. 410.

Farklı görüşte bkz. YAVUZ, s. 23 vd. Yazara göre, dolaylı temsil dahilinde de, tıpkı doğrudan temsilde olduğu gibi iç ilişkiden ayrı, tek taraflı ve bağımsız bir yetkilendirme yapılmalıdır, bu yetkilendirme ortada herhangi bir iç ilişki bulunmasa da yapılabilir. Bu görüşe katılmıyoruz. Görüşün eleştirisi için ayrıca bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 632, dn. 46.

Bu konuda ileri sürülen (belirttiğimiz) görüşlerle ilgili olarak ayrıca bkz. KARASU, s. 125 vd.

⁷⁰ ZUFFEREY, s. 9; ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 178; ENGEL, s. 410.

⁷¹ Eğer dolaylı temsilci, kendi adına hareket etmediğini söylemeyi hatayla ihmal etmişse, iradi bir dolaylı temsil durumunun bulunduğu söz açılmaz. Bununla birlikte, dolaylı temsilci üçüncü kişiyle yaptığı işlemle bağlıdır. O, duruma göre hata hükümlerine dayanarak işlemi iptal edebilir. Bu konuda özel olarak bkz. TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 163.

⁷² ZUFFEREY, s. 9. Diğer taraftan işlemin karşı tarafının dolaylı temsilciye dolaylı temsil olunan arasındaki vekâlet ilişkisinin farkında olup olmamasının -kural olarak- işbu sonucu etkileyen bir yönünün bulunmadığı da gözden kaçırılmamalıdır. Bkz. ENGEL, s. 410; GE-İSSBÜHLER, s. 208.

dolaylı temsil olunan hesabına hareket ettiğiinden elde ettiği hakları⁷³ ve altına girdiği borçları, onunla tarafı olduğu iç ilişkiye dayalı olarak (bu ilişki çoğu kez bir vekâlet sözleşmesi ilişkisi oluşturacaktır⁷⁴) dolaylı temsil olunan aktarmalıdır^{75,76} (Vekâlet sözleşmesi özelinde vekilin bu konudaki edim yükümlülüğü için bkz. TBK m.508/f.1, Art.400 al.1 CO). Bu aktarım için de ikinci bir set işlem silsilesinin gerçekleştirilmesi gerekecektir⁷⁷ (Bu konuda ayrıca bkz. TBK m.40/f.3, Art.32 al.3 CO).

Kanunda dolaylı temsile doğrudan doğruya temas edilmemiş sadece Türk Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nun bazı hükümlerinde, özel bazı ilişkiler dahilinde, konu dolaylı olarak ele alınmıştır. Nitekim özellikle TBK m.532 vd.'da düzenlemesi olan "Komisyonculuk Sözleşmesi"⁷⁸ ve 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu⁷⁹ (TTK) m.917 vd.'da düzenlemesi olan "Taşı-

⁷³ Bu arada dolaylı temsilci ile dolaylı temsil olunan arasındaki iç ilişki bir vekâlet sözleşmesi ise, alacak hakları bakımından duruma göre şartlarının gerçekleşmiş olması kaydıyla TBK m.509/f.1 ve yine f.2 (Art. 401 CO al.1-2) de uygulama alanı bulabilir: İlgili durumda kanuni ve otomatik (kendiliğinden) bir alacak hakkı devri süreci gerçekleşir (Bu konuda ayrıca bkz. ZUFFEREY, s. 58 vd., 191 vd.; CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 24; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 32; ENGEL, s. 410-411; YAVUZ, s. 127, 222 vd.; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 163; YAVUZ Cevdet / ACAR Faruk / ÖZEN Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 9. Bası, Beta, İstanbul, 2014, s. 1211 vd.).

⁷⁴ Bu iç ilişkinin başkaca (farklı) görünümleri için ayrıca ve özellikle bkz. ZUFFEREY, s. 20 vd.

⁷⁵ ZUFFEREY, s. 9, 57; CHAPPUIS, **ComRom.**, Art. 32 CO, N. 23; ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 178; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 31; KLEIN, **ZürKom.**, Art. 32 OR, N. 116, 117; GEISSBÜHLER, s. 208; HUGUENIN, s. 280; AKYOL, s. 46-47; KARASU, s. 119; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 630; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 145; EREN, s. 483; OĞUZMAN/ÖZ, s. 222; NÖMER, s. 136; SCHWARZ (DAVRAN), s. 379.

⁷⁶ Nitekim konuya ekonomik anlamda bakıldığında, son kertede işlemin (ekonomik açıdan) hüküm ve sonuçları dolaylı temsil olunan üzerinde meydana getirilmek istenmektedir. Bkz. ZUFFEREY, s. 10.

⁷⁷ Bu arada bir kişi yetkilendirildiği halde eğer bir başkası adına hareket ettiğini -bir şekilde açıklamadığı (ve hal ve şartlardan güven ilkesi bağlamında aksi yönde bir sonuca varılmadığı) için dolaylı temsil sonucu meydana geldiyse ve sonradan dolaylı temsil olunan bu şekilde kurulan ilişkideki hakları ve borçları üzerine almayı da kabul etmezse, dolaylı temsilcinin üçüncü kişiyle tarafı olduğu sözleşmeyi beyan hatasına dayanarak iptal edebileceği ileri sürülmektedir. Bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Art. 32 OR, N. 40; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 677; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 145; İNCEOĞLU, s. 54.

Üçüncü kişinin menfaatlerinin etkin biçimde korunabilmesi bakımından böyle bir iptal hakkının tanınmaması gerekeceği yönünde ayrıca bkz. ESENER, **Temsil**, s. 118.

⁷⁸ Bu konuda özel olarak bkz. SEÇER ÖZ, **Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013, s. 5 vd.

⁷⁹ Resmî Gazete Tarih: 14.02.2011, Sayı: 27846.

ma İşleri Komisyonculuğu”, bünyesinde dolaylı temsile uygulanabilecek düzenlemelere yer verilen bu tür sözleşmesel ilişkilerdendir⁸⁰.

*

Şimdi somut bir değerlendirme yapmak üzere, tekrar Federal Mahkeme kararına konu olan ve incelememizin hareket noktasını teşkil eden somut olaya geri dönelim:

Yukarıdaki anlatımlarımız ışığında, Federal Mahkeme’nin ürettiği hukuki argümanların ve vardığı sonuçların gayet yerinde olduğu rahatlıkla söylenebilir. Kanton Mahkemesi’nin yaklaşımı ise kabul edilebilir değildir, olaydaki bulgulardan -yine aşağıda değerlendirileceği üzere- A’nın başkası adına hareket ettiğini çıkarsamak mümkün görünmemektedir. Sözün özü, ortada dolaylı temsil yoluyla yapılan bir işlem bulunmaktadır. Bu nedenle de dolaylı temsilci konumundaki A, B Şirketi ile doğrudan doğruya ilişki tarafı konumundadır.

İlgili sonuca varılmasında, somut olaya ilişkin eldeki (sözleşmenin kurulma zamanına dair⁸¹) tüm bulgular gözetilerek adım adım şöyle bir hukuki fikir inşası faaliyetinde bulunulabilir:

- A, B Şirketi’yle temasa geçtiğinde (organ konumundaki C aracılığıyla), bir başkasına (müşteriye) ait değerli eşya bakımından hareket ettiğini belirtmiş, akabinde bu eşyayı kendi antetiyle hazırlanmış bir teslim belgesiyle C’ye (satış için) teslim etmiştir.
- C, A’nın eşyanın satışı işleminin tamamlanması dahilinde bir komisyon alacağına hak kazanacağını bilebilecek durumdadır.
- Bunun yanında, yine C, A’nın sağlayıcısının tercihine göre -olay koşulları değerlendirildiğinde belirsiz süreli olarak görülebilecek- ilişkinin sona erdirilebilmesi olasılığını da kabul etmiştir.

⁸⁰ EREN, s. 483; ZUFFEREY, s. 14; SCHWARZ (DAVRAN), s. 385; BEGUELIN, **FJS 282**, s. 2. Bu konuda ayrıntılı bir değerlendirme ve dolaylı temsil özelinde fayda sağlanabilecek karar hükümleri ile ilgili olarak ayrıca bkz. YAVUZ, s. 128 vd.

Komisyonculuk sözleşmesi ile ilgili olarak ayrıca bkz. YAVUZ/ACAR/ÖZEN, s. 1250 vd.

Komisyonculuk sözleşmesi, tipik bir dolaylı temsil ilişkisi (yahut daha geniş şekilde dolaylı temsille hareket edilmesi gereği bulunan bir vekâlet sözleşmesi) olarak nitelendirilebilir, nitekim bu ilişki dahilinde komisyoncu kendi adına ve vekâlet veren hesabına hukuki işlem yapmaktadır, komisyonculuk sözleşmesinden söz açılabilmesi için de her durumda böyle olması şarttır (Bu konuda bkz. YAVUZ/ACAR/ÖZEN, s. 1253).

⁸¹ Bu konuda yapılacak yorum faaliyetinde (üçüncü kişiyle olan dış ilişkideki) sözleşmenin kurulma zamanındaki verilerden hareket edilmesi gereğiyle ilgili olarak bkz. KARASU, s. 152.

Tüm bu bulgular üzerinden ortada bir doğrudan temsilin bulunduğu çıkarılmasını yapmak ifade edildiği üzere zor hatta imkânsızdır. Zira yukarıda değinildiği üzere, doğrudan temsilin iki şartı bulunur: *i-Başkası adına hareket edilmesi*⁸², *ii-(Doğrudan) temsil yetkisinin bulunması*. Olay bakımından belirleyici olan ve ilk planda değerlendirilmesi gereken ilk şarttır.

A'nın sözü geçen süreçteki beyan ve hareketlerine bakıldığında, onun başkası adına, doğrudan bu kişiyi belirli bir sözleşmesel ilişkiye sokmak amacıyla (bu iradeyle) hareket ettiğine ilişkin açık veya örtülü bir belirtinin varlığından söz açılmaz. Keza güven ilkesi bağlamında düşünüldüğünde de, A'nın var olan beyan ve hareketlerinin C'nin doğrudan temsil suretiyle hareket edildiğine kanaat getirilmesine yol açabilecek mahiyet taşıdıkları söylenemez. Hatta tam tersine A'nın beyan ve hareketleri, bir başkasına ait eşya için hareket edilmesinde, A'nın kendi antetini taşıyan bir teslim belgesi kullandığı da dikkate alınacak olursa, A'nın kendi adına ve fakat sağlayıcısı hesabına yani dolaylı temsille hareket ettiğine daha belirgin şekilde delalet edicidir, yani güven ilkesi çerçevesinde C tarafından böyle bir sonuca ulaşılması daha kabildir. Yani A'nın beyan ve hareketleri üzerinden kesin olduğu söylenebilecek tek şey, A'nın bir başkası hesabına hareket ettiği hususudur⁸³. Zaten A, böyle bir belirtmede de bulunmasaydı, bu tartışmalar hiç ama hiç gündeme gelmeyecek, onun doğrudan kendi adına (ve hesabına) işlem yaptığı sonucuna ulaşılacaktı⁸⁴. Ne de olsa, ilgili yönde farklı bir irade sergilenmediğinde esas olan, bir kişinin kendisi adına ve hesabına işlem yapmasıdır (Ayrıca bkz. TBK m.40/f.2/c.1, Art.32 al.2 CO). Bu arada şunu da söylemeli: A'nın dolaylı temsille hareket etmesi bakımından, bir başkası hesabına hareket ettiğini karşı tarafa (organ konumundaki C'ye, yani son soyutlamada B Şirketi'ne) açıklamasına gerek ve lüzum bulunmamaktadır. Böyle bir açıklama dolaylı temsilin varlığından söz açılabilmesi için aranan şartlardan biri değildir. Sözün özü, dolaylı temsilci, bu hususu tamamen kendinde tutabilir, karşı tarafa hiç açıklamayabilir. Dolaylı temsile asıl vücut veren,

⁸² Bu konuda bazı yazarların "*başkasının hesabına hareket edilmesini*" de ayrı bir şart olarak aradıklarını, ancak bu yaklaşıma katılmadığımızı iletmiştik, bu konuda ayrıca bkz. yukarıda dn. 32'teki açıklamalarımız.

⁸³ Salt bir başkası hesabına hareket edildiği verisinden hareketle, hangi temsil türü dahilinde bulunulduğuna ilişkin sağlıklı bir sonuca ulaşılabilmesi mümkün değildir. Bu konuda bkz. KARASU, s. 149.

⁸⁴ Bu konuda genel olarak ve ayrıca bkz. AKYOL, s. 39, 58; KARASU, s. 123; TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 137; İNCEOĞLU, s. 50; ESENER, **Temsil**, s. 115; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 186.

yukarıda daha önce de belirtildiği üzere, dolaylı temsilci ile dolaylı temsil olunan arasındaki iç ilişkidir. Bu ilişkinin salt taraflar (dolaylı temsilci ile dolaylı temsil olunan) arasındaki varlığı gerekli ve yeterlidir, ilişkinin üçüncü kişilere hiç açıklanmaması da tercih edilebilir. Bunun normal şartlarda olumsuz bir etki meydana getireceği de söylenemez⁸⁵.

Diğer taraftan, A'nın eşyanın satışı gerçekleştiğinde bir komisyon alacağına hak kazanacak olması, ortada nasıl bir temsil faaliyeti olduğuna ilişkin bir çıkarımda bulunulmasında kesin ve net bir unsur özelliği göstermez⁸⁶. Bu unsurdan hareketle doğrudan şu veya bu yönde tam bir çıkarımda bulunulamaz.

Son olarak A'nın sağlayıcısının eşyayı geri alması dahilinde, ilişkinin son bulacak olması da aynı şekilde bir tutamak noktası oluşturmaz. Sonuçta A, doğrudan temsille de hareket ettiğinde, dolaylı temsille de hareket ettiğinde, sağlayıcının bu yöndeki iradesine eldeki ilişki bakımından sonuç bağlanabilir. Biraz daha açalım: Diyelim ki A, doğrudan temsille hareket etti ve şartlar da mükemmel şekilde sağlandı, bu durumda ortada -ilişkinin tarafı pozisyonunda olacak- sağlayıcı lehine kararlaştırılmış, saklı tutulmuş bir iradi dönme hakkının bulunacağı söylenebilir. Tam tersine eğer A, dolaylı temsille hareket ettiyse de, onun kendi taraf olacağı ilişkide sağlayıcının eşyayı geri alma yönündeki irade beyanı bir bozucu şart olarak nitelendirilebilecektir. Görüldüğü üzere, bu düzenlemenin varlığı veya hayatiyeti için doğrudan-dolaylı temsil kurgularından birini ya da diğerini tercih etmeye gerek yoktur. Kaldı ki, gerek olsaydı bile, salt bu noktadan hareketle bir tercihte bulunmak deyim yerinde olursa biraz absürt olabilirdi.

⁸⁵ Bununla birlikte bkz. ve karşı. aşağıda dn. 86'daki açıklamalarımız.

⁸⁶ Gerçi somut olayda eğer taraflar (A ve sağlayıcısı) arasındaki ilişki bir komisyonculuk sözleşmesi olarak nitelendirilirse, bu ilişki dahilinde dolaylı temsilin esas olduğu iddiası ortaya atılabilir (Bkz. bu konuda YAVUZ/ACAR/ÖZEN, s. 1255).

Ama bu iddia bağlı metinde de ifade edildiği üzere tek başına kesin bir iddia oluşturamayacaktır. Somut olaydaki diğer unsurlarla birlikte kombine edilerek bir sonuca ulaşılmaması daha sağlıklı olur. Sonuçta A ile sağlayıcısı arasındaki ilişkide, ilişkinin tipik komisyonculuk sözleşmesi olduğu kesin olarak kabul edildiğinde dahi, A'nın bu şekilde hareket etme yükümlülüğü altında olması, somut durumda onun bir başka şekilde (doğrudan temsille) hareket etmeye kalkışmasına kesinkes bir engel oluşturmamaktadır. A'nın, tipik bir komisyonculuk sözleşmesinin varlığına rağmen, bu tarzda bir harekette bulunmuş olması, var olan sözleşmesel ilişkiye aykırı hareket ettiğine delalet edici olur. Pek tabii, A'nın, böyle bir olasılık dahilinde, doğrudan temsille hareket edebilmesi ve yapılacak işlemin sağlayıcı üzerinde hüküm ve sonuçlar doğurabilmesi için doğrudan temsil yetkisiyle donatılmış olması -ki ilişkinin tipik bir komisyonculuk sözleşmesi olduğu olasılıkta, böyle bir yetkilendirmenin eksik kalacağı açıktır- lazım gelir, aksi takdirde yetkisiz temsil sonuçlarının oluşacağı da göz ardı edilmemelidir.

Diğer taraftan somut olayda eğer doğrudan temsil yoluyla hareket edildiği noktasında bir sonuca varılabilmiş olsaydı, ikinci bir aşamada yine yukarıda bahsi geçen “*ilgili için açık işlem*” bağlamında ayrıca bazı değerlendirmelerin de ayrıca yapılması icap ederdi. Diğer bir deyişle, eğer olayda, başkasına adına hareket edildiği yani doğrudan temsilin olduğu sonuca varılabilseydi, bu tam da bir ilgili kişi için açık işlem olasılığıyla karşı karşıya bulunulacağı söylenmelidir. Ne de olsa, temsilci, adına hareket ettiği başkasının kimliğini işlem yapılırken karşı tarafa açıklamamış bulunmaktadır. Hatırlanacak olursa, bu konu bakımından öğretide savunulan ağırlıklı görüşe göre, bu (sübjektif) bilinmezlik ilanihaye devam edemez, böylesi ahlaka aykırılık teşkil eder ve dolayısıyla işlem kesin hükümsüz addedilir. Yani genel olarak bilinmezliğin ancak belirli bir süreliğine devam etmesine cevaz verilebilir. Bu süre de ya sözleşmede kararlaştırılmış olabilir veya olmayabilir. Her olasılıkta aradaki süre zarfında karşı tarafın doğrudan temsilciyi temsil olunanın kimliğini açıklamaya davet etmesi gerekir, süre dahilinde ise kurulmak istenen ilişkinin bizzat varlığı askıdadır.

*

Bu arada, Federal Mahkeme kararında bu konuya -herhangi bir hukuki problem söz konusu olmadığı için- özel olarak belirli bir ağırlıkta temas edilmiş veya değerlendirilmiş olmamakla birlikte somut olayda C'nin tüm süreçte, yönetici ortağı olarak bulunduğu B Şirketi'nin yetkili organı (organe, Organ, organo) olarak hareket ettiği, bu bağlamda A ile kurulan ilişkinin hüküm ve sonuçlarının doğrudan doğruya B Şirketi üzerinde doğduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Belki bu vesileyle, organ ve temsilci (doğrudan ve dolaylı) arasındaki farkların da ayrıca belirtilmesi ve irdelenmesi, çalışmamız açısından anlamlı olabilir.

Organ, temsilciden farklı, tüzel kişiye (*personne morale, juristische Person, persona giuridica*) has bir hukuki yapıdır⁸⁷. Öyle ki organ sadece hukuki işlemler alanında faaliyet göstermez, o, bütün fiilleriyle (bkz. TMK m.50/f.2, Art.55 al.2 CC) tüzel kişiyi borç altına sokabilir. Bu da demektir ki organ, aynı zamanda haksız fiil de işleyebilir ve onun bu fiilleri yine tüzel kişiye atfedilir ve tüzel kişinin sorumluluğunu gerektirir⁸⁸. Oysa temsil yo-

⁸⁷ OĞUZMAN Kemal / SELİÇİ Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 18. Bastı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 312; DURAL Mustafa / ÖGÜZ Tufan, **Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 256; SEROZAN, s. 504; EREN, s. 482; NOMER, s. 137.

⁸⁸ ENGEL, s. 373-374; KLEIN, **ZürKom.**, All. Einl. zu Art. 32-40 OR, N. 43; BEGUELIN, **FJS 282**, s. 2; BUCHER, s. 628; AKYOL, s. 159; KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 630, dn. 41; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 312, 313; DURAL/ÖGÜZ, s. 256; SEROZAN, s. 504; EREN, s. 482; NOMER, s. 138.

luyula haksız fiil işlenmesi düşünülemez, temsil sadece hukuki işlemler alanında söz konusu olabilir⁸⁹.

Bu arada yakından bakıldığında, belki bir oranda, organ faaliyetinin doğrudan temsilcinin faaliyetiyle ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim bu bahis dahilinde savunulan ağırlıklı görüşe⁹⁰ göre, konu ikili bir ayırım yapılarak ele alınmalıdır. Şöyle ki, her ne kadar, konuya tüzel kişi açısından yaklaşıldığında, organın onun bir parçası olduğu⁹¹ ve organ iradesinin tüzel kişinin iradesi sayılacağı sonucuna ulaşılabilirse de⁹², eğer konu organ bakımından değerlendirilecek olursa doğrudan temsile benzer özellikler gösteren bir durumla karşılaşılacağı pekâlâ söylenebilir. Sonuçta, bilindiği üzere tüzel kişilerin, yerine getirdikleri işleve göre değişen, farklı özellikleri ve görevleri/sorumlulukları haiz organları mevcut bulunmaktadır. Bu çerçevede dahilinde herhangi bir tüzel kişinin bütün organları, yapılacak işlemlerde tüzel kişi adına ve hesabına dış dünyada hareket etmeye her zaman yetkili bulunmaktadır⁹³. Tüzel kişilerin hangi organlarının hangi işlemler bakımından böyle bir yetkiyi haiz oldukları kanunda (her bir ilgili tüzel kişinin kendi mevzuatı dahilinde) belirtilmektedir. Diğer taraftan organı oluşturan kişi ya da kişilerin tüzel kişilikten ayrı birer kişilikleri de bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. O zaman şu tespit rahatlıkla yapılabilir: Organı oluşturan kişiler doğrudan kendi adlarına işlemler yapabilecekleri gibi gerekli olduğunda tüzel kişi adına da hareket edebilirler. İşte ne zamanki bunlar, yetkili organ sıfatıyla tüzel kişiler adına hareket ederler, o zaman ortada doğrudan temsile benzeyen bir durum bulunacaktır^{94,95}.

⁸⁹ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 170.

⁹⁰ Buna karşılık daha katı tutumu benimseyen bir başka görüş, organ faaliyetinin hiçbir suretle doğrudan temsile benzemediğini savunur (Bu konuda ileri sürülen görüşler bakımından ayrıca bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 628-629).

⁹¹ Bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 46.

⁹² Ayrıca bkz. DURAL/ÖĞÜZ, s. 257; BEGUELIN, **FJS 282**, s. 2; BUCHER, s. 627; DEMİR, s. 253.

⁹³ SEROZAN, s. 505.

⁹⁴ TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 138; AKYOL, s. 160.

⁹⁵ Nitekim uygulamada bu ayırımın önemli bir fark yaratmadığı, hatta herhangi bir ayırım yapılmaksızın “tüzel kişinin temsilinden” söz edilmesi ile ilgili olarak ayrıca bkz. NOMER, s. 137. Bu arada tüzel kişinin, tıpkı bir gerçek kişi gibi, kendisini temsil edecek bir başka kişiye doğrudan temsil yetkisi vermesi durumu da söz konusu olabilir, o vakit karşı karşıya olunan durumda ortada klasik, iradi doğrudan temsilin bulunacağı söylenebilir, yoksa konunun organ faaliyetiyle bir ilintisi bulunmaz (Ayrıca bkz. TERCIER/PICHONNAZ/DEVELİOĞLU, s. 138).

Bununla birlikte, (yetkili) organın faaliyeti, organın irade beyanı doğrudan tüzel kişinin beyanı olarak sayılması noktasında da doğrudan temsilden ayrılır⁹⁶. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere, doğrudan temsilde temsilci kendi irade beyanı ile bir başkasını işlem tarafı haline getirmektedir. Oysa organ, bu sıfatla hareket ettiğinde⁹⁷, doğrudan bir parçası olduğu tüzel kişinin kendisini borç altına sokar⁹⁸.

Sonuç olarak burada, benzerlikler dikkate alınarak, klasik anlamda -dar ve teknik anlamda- doğrudan temsilden farklı⁹⁹ atipik, kendine özgü (*sui generis*) -ve kaynağını kanundan alan- bir tür temsilin (*gesetzliche Vertretung im weiteren Sinn, organschaftliche Vertretung [geniş anlamda kanuni temsil, organ temsili]*) bulunduğunu söylemek çok da yanlış veya anlamsız bir nitelendirme oluşturmayacaktır¹⁰⁰. Yani organın, kendi faaliyeti bakımından değerlendirildiğinde, özünde bir “*temsil çekirdeği*” içerdiğini söylemek pek de yanlış olmaz¹⁰¹. Ayrıca bu nitelendirme, doğrudan temsile ilişkin hükümlerin kıyas yoluyla, organ faaliyetinin bünyesine uygun düştüğü ölçüde uygulayabilmeyi mümkün kılar¹⁰².

(Yetkili) organ faaliyeti, belirtilen yönleriyle doğrudan temsilcinin faaliyetine benzese de, dolaylı temsilcininkinden ise ciddi şekilde farklılaşır. Zira dolaylı temsilde, yine yukarıda belirtildiği üzere, dolaylı temsilci kendi iradesiyle kendisini işlem tarafı haline getirmekte, ama bütün bunları dolaylı temsil olunanın hesabına yapmaktadır. Yani her ne kadar ilk planda hukuki anlamdaki hüküm ve sonuçlar dolaylı temsilci üzerinde oluşsa da, işlemin ekonomik hüküm ve sonuçlarının en baştan dolaylı temsil olunanın üzerinde meydana gelmesi amaçlanmaktadır¹⁰³. Bu istenen sonuca hukuken de ulaş-

⁹⁶ ENGEL, s. 374; BEGUELIN, **FJS 282**, s. 2; HUGUENIN, s. 283; DEMİR, s. 253.

⁹⁷ Organı oluşturan kişi, kendi namına da hareket edebilir, bu durumda ortada tüzel kişiyi bağlayıcı bir faaliyetinden söz açılmaz. Ayrıca bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 46.

⁹⁸ ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 46; BUCHER, s. 627.

⁹⁹ Ayrıca bkz. ENGEL, s. 374; DEMİR, s. 253.

¹⁰⁰ Nitekim bkz. ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 7, 33; WATTER, **BasKom.**, Art. 32 OR, N. 11; KLEIN, **ZürKom.**, All. Einl. zu Art. 32-40 OR, N. 145; HUGUENIN, s. 283. Ayrıca bkz. SCHWARZ (DAVRAN), s. 382.

¹⁰¹ AKYOL, s. 160.

¹⁰² ZÄCH/KÜNZLER, **BerKom.**, Vorb. zu Art. 32-40 OR, N. 46; WATTER, **BasKom.**, Art. 32, N. 11; KLEIN, **ZürKom.**, All. Einl. zu Art. 32-40, N. 60; AKYOL, s. 160; KOCAYUSUF-PAŞAOĞLU, s. 630.

¹⁰³ KARASU, s. 121.

labilmesi için de, dolaylı temsille yapılan işlemin peşi sıra başkaca işlemlerin (bu kez dolaylı temsilci ile dolaylı temsil olunan arasında) yapılması lazım gelmektedir¹⁰⁴. Anılan süreçlerin ise, organ faaliyetiyle uzaktan yakından bir benzerliği bulunmamaktadır.

GCCRIS

¹⁰⁴ Yine bkz. KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, s. 630-631.

KAYNAKÇA

- AKÜNAL Teoman, **Türk-İsviçre Borçlar Kanunu'nda İlgili İçin İşlem Teorisi**, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1975.
- AKYOL Şener, **Türk Medeni Hukukunda Temsil**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009.
- ANTALYA Gökhan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt V/1,1, Temel Kavramlar - Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin, Ankara 2019.
- BEGUÉLIN Edouard, "Contrat: Représentation I - Généralités", **FJS N. 282**, Genève, 1942, s. 1-4. ("FJS 282")
- BEGUÉLIN Edouard, "Contrat: Représentation II - Représentation Autorisée 1", **FJS N. 283**, Genève, 1942, s. 1-6. ("FJS 283")
- BEGUÉLIN Edouard, "Contrat: Représentation III - Représentation Autorisée 2", **FJS N. 284**, Genève, 1942, s. 1-2. ("FJS 284")
- BUCHER Eugen, **Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil (ohne Deliktsrecht)**, 2. Aufl., Schulthess, Zürich, 1988.
- CHAPPUIS Christine, "Art.32-40 CO", **Commentaire Romand, Code des obligations I, Art.1-529**, Eds. Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing & Lichtenhahn, Genève - Bâle - Munich, 2003. ("ComRom.")
- CİHAN Hulki, **Temsil Yetkisinin Verilmesi ve Kapsamının Belirlenmesi**, Beta, İstanbul, 2011.
- DEMİR Bahadır, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Kapsamında Doğrudan Temsil Müessesesi", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 2015, s. 248-278.
- DURAL Mustafa / ÖĞÜZ Tufan, **Türk Özel Hukuku Cilt II, Kişiler Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- ENGEL Pierre, **Traité des obligations en droit suisse Dispositions générales du CO**, 2e édition, Stämpfli, 1997.
- EREN Fikret, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 24. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- ESENER Turhan, "Borçlar Hukukunda Kime Ait Olacaksa Onun Namına Yapılan Muameleler", **Ahmet Esat Arsebük'ün Aziz Hatırasına Armağan, Güzel İstanbul Matbaası**, Ankara, 1958, s. 619-637. ("Muameleler")
- ESENER Turhan, **Sâlahiyete Müstenit Temsil**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları N. 150, Ajans Türk Matbaası, 1961. ("Temsil")

- GEISSBÜHLER Grégoire, **Le droit des obligations Volume 1: partie générale**, Schulthess, 2020.
- HATEMİ Hüseyin / GÖKYAYLA Emre, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm**, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2012.
- HIRSCH Célian, “Une représentation directe ou indirecte?”, www.lawinside.ch/21/, [Son Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021].
- HUGUENIN Claire, **Obligationenrecht - Allgemeiner und Besonderer Teil**, Schulthess, 2012.
- İNCEOĞLU M. Murat, **Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil**, Oniki Levha, İstanbul, 2009.
- KARA Doğan / DEVELİOĞLU H. Murat, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler ile İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Oniki Levha, İstanbul, 2020.
- KARASU Bülent, **Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Türk Hukukunda Doğrudan ve Dolaylı Temsil**, Oniki Levha, İstanbul, 2018.
- KLEIN Jean-Philippe, **Stellvertretung, Art.32 - 40 OR, ZK - Zürcher Kommentar**, 3., völlig neu bearbeitete Aufl., Schulthess, 2020. (“ZürKom.”)
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU Necip (Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı), **Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Birinci Cilt, Borçlar Hukukuna Giriş - Hukukî İşlem - Sözleşme**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş Tamamlanmış 4’üncü Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2008.
- NOMER Halûk Nami, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş, Genişletilmiş 15. Bası, Beta, İstanbul, 2017.
- OĞUZMAN Kemal / ÖZ Turgut, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt-1**, Gözden Geçirilmiş 17. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2019.
- OĞUZMAN Kemal / SELİÇİ Özer / OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, **Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)**, 18. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019.
- SCHWARZ Andreas (çev. DAVRAN Bülent), **Borçlar Hukuku Dersleri, I. Cilt**, Kardeşler Basımevi, İstanbul, 1948.
- SEÇER Öz, **Alım Satım Komisyonculuğu Sözleşmesi**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013.
- SEROZAN Rona, **Medeni Hukuk - Genel Bölüm / Kişiler Hukuku**, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2018.
- TEKİNAY Selâhattin Sulhi / AKMAN Sermet / BURCUOĞLU Halûk / ALTOP Atillâ, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

- TERCIER Pierre / PICHONNAZ Pascal / DEVELİOĞLU H. Murat, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Oniki Levha, İstanbul, 2020.
- WATTER Rolf, “Art.32-40 OR”, **Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art.1-529 OR**, 6. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2015. (“Bas-Kom.”)
- YAVUZ Cevdet / ACAR Faruk / ÖZEN Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Güncellenmiş ve Yenilenmiş 9. Bası, Beta, İstanbul, 2014.
- YAVUZ Cevdet, **Türk-İsviçre ve Fransız Medeni Hukuklarında Dolaylı Temsil**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1983.
- ZÄCH Roger / KÜNZLER Adrian, **Art.32-40 OR, Stellvertretung, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Allgemeine Bestimmungen**, BK - Berner Kommentar, Stämpfli, 2. Aufl., 2014. (“BerKom.”)
- ZUFFEREY Mathieu, **La représentation indirecte, Etude d’une institution de droit suisse des obligations**, AISUF - Arbeiten aus dem Juristischen Seminar der Universität Freiburg Schweiz Band/Nr. 382, Schulthess, 2018.